

MENDEI KISOKOS

II. MENDEI NÉVTÁR

Hely- és személynevek a kezdetektől 1700-ig

TARTALOMJEGYZÉK

IRODALOMJEGYZÉK	3
INTERNET-HONLAPOK	6
BEVEZETÉS	7
A NÉVCIKKEK STRUKTÚRÁJA ÉS JELÖLÉSEI	9
FORDÍTÁSI MEGJEGYZÉSEK	10
HELYNÉVTÁR	11
SZEMÉLYNÉVTÁR	29
A MAI MENDE A TÖRÖK HÓDOLTSÁG IDEJÉN	38
TÖRÖKKORI HELYNEVEK BEAZONOSÍTÁSA	38
Kétes helynevek	39
MENDE ÉS BILLE FALVAK	41
Török haszonélvezők	41
Jobbágyok, adófizetők (ráják)	41
Magyar birtokosok	43
ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZATOK	45
FŐBB BIRTOKOSOK ROKONSÁGI HÁLÓJA	47
A MENDE-I (TÓTUL: MENDA-I) MEGKÜLÖNBÖZTETŐ NEVET VISELŐ CSALÁD	47
BILLEI NEMESI CSALÁDOK	47
I. Bille-i nevű birtokos család	47
II. Bille-i nevű birtokos család	47
III. A Bille-i Emse család	48
IV. A Bille-i Szúnyogh család 1428-ban	48
V. Gombai Nemze/Nemze-nek hívott család	49
VI. Az 1355. évi végrendeletben billei örökösökként nevesített Pécel-i család és rokonsága	50
Rokonság	50
A GYCH-I/GIC-I ÉS BANA-I CSALÁD	51
A Gych-i/Guechy-i/Gic-i nevű család (részlet)	51
A Bana-i nevű család	51
NYÁRASAPÁTHY CSALÁD	52
A családfa vázlata	52
Mendével kapcsolatos öröklési rend	53
A KUSALY JAKCS/JAKCSY ÉS A MARÓTHY CSALÁD GENEALÓGIÁJA	54
I. A Kusaly Jakcs család	54
II. A Maróthy család	54
A BOSNYÁK CSALÁD GENEALÓGIÁJA 1700 ELŐTT	55
A KOHÁRY CSALÁD GENEALÓGIÁJA 1700 ELŐTT	55

Címlap: Mende-Lányvár a 13. század végén délnyugatról. Rajzi elméleti rekonstrukció. In: Szőke Balázs (2019): A mendei Lányvár.

Irodalomjegyzék

AO	Nagy Imre (1878-1891, 1920): <i>Anjoukori okmánytár I-VI. VII.</i> 1301-1359. Budapest
AOKI	(Szerkesztőbizottság, 1990-2022): <i>Anjou-kori oklevéltár I-LI.</i> 1301-1367, Budapest-Szeged
ÁKSzn	Fehértői Katalin (2004): <i>Árpád-kori személynévtár (1000-1301)</i> , Budapest: Akadémiai Kiadó
ÁMF	Györffy György (1963-1998): <i>Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I-IV.</i> Budapest
ÁÚO	Wenzel Gusztáv (1860-1874): <i>Árpádkori új okmánytár I-XII. Pest</i>
Bahlow	Bahlow, Hans (1972): <i>Deutsches Namenlexikon. Familien- und Vornamen nach Ursprung und Sinn erklärt</i> , Frankfurt am Main: Suhrkamp
Bakács	Bakács István (1982): <i>Iratok Pest megye történetéhez. Oklevélregeszták 1002-1437.</i> Budapest: Pest Megyei Levéltár
Balogh	Balogh Gábor (2020): <i>Ragadvány- és családnevek az 1920-as évekből</i> , In: Mendei Híradó, 2020. II: pp. 26-28.
Bártfai	Bártfai Szabó László (1938): <i>Pest megye történetének okleveles emlékei 1002-1599-ig</i> , Budapest: A szerző kiadása
Bezljaj	Bezljaj, France (1976-2005): <i>Etimološki slovar slovenskega jezika I-IV</i> , Ljubljana: SAZU
Borosy	Borosy András (1998): <i>A Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái. Igazságszolgáltatási iratok I. 1589-1660</i> , Budapest: Pest Megyei Levéltár
CDR	<i>Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae.</i> I-XVIII. Izdaje Ivan Kukuljević Sakcinski et al. Zagreb 1874-1990.
Cselebi	Evlia Cselebi <i>török világutazó Magyarországi utazásai</i> , fordította és jegyzetekkel ellátta Karácson Imre, I. kötet 1660-1664, Budapest, 1904.; II. kötet 1664-1666, Budapest, 1908.
Csosz	Kázmér Miklós (1993): <i>Régi magyar családnevek szótára. XIV-XVII. század</i> , Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság

DTS

Древнетюркский словарь [Ótörök szótár], Ленинград: Издательство «Наука», 1969.

EtSz

Zaicz Gábor (2021): *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest: Tinta Könyvkiadó

FCD

Fejér Georgius/György (1829-1844): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I-XI*. Buda

FE

Föld és Ember I-X. Tudományos Szemle, Szerkesztette Kugutowitz Károly, Budapest: Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztálya

Fehértói

Fehértói Katalin (1969): *A XIV. századi magyar megkülönböztető nevek*, Budapest: Akadémiai Kiadó

Finály

Finály Henrik (1884, 2002 reprint): *A latin nyelv szótára*, Budapest: Akadémiai Kiadó

FNESz

Kiss Lajos (1997): *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest: Akadémiai Kiadó

Glossz

Berrár Jolán – Károly Sándor (1984): *Régi magyar glosszárium. Szótárak, szójegyzékek és glosszák egyesített szótára*, Budapest: Akadémiai Kiadó

Hajdú

Hajdú Mihály (2003): *Általános és magyar névtan. Személynevek*, Budapest: Osiris Kiadó

HH

Haag, Herbert (1989): *Bibliai lexikon*, Budapest: Szent István Kiadó

HO

Nagy Imre et alii (1865-1891): *Hazai okmánytár I-VIII. 1141-1528*. Győr, Budapest

Ladó-Bíró

Ladó János – Bíró Ágnes (2005): *Magyar utónévkönyv*, Budapest: Vince Kiadó

Karácsonyi

Karácsonyi János (1900, 2004 reprint): *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, Budapest: Nap Kiadó

KN1

Káldy-Nagy Gyula (1977): *A budai szandzsák 1559. évi összeírása*, Budapest: Pest Megyei Levéltár

KN2

Káldy-Nagy Gyula (1985): *A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai. Demográfiai és gazdaságtörténeti adatok*, Budapest: Pest Megyei Levéltár

MNy

Magyar Nyelv folyóirat, 1904-, Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság folyóirata

MES

Monumenta Ecclesiae Strigonensis I-II. ... disposuit, dissertationibus et notis illustravit Ferdinandus Knauz, Strigonii, 1874, 1882.

MS

Mons Sacer 1996-1996. Pannonhalma 1000 éve I-III. Szerkesztette: Takács Imre, Pannonhalma, 1996.

Nagy I.

Nagy Iván (1857-1865, 1868): *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, I-XII. kötet, Pótlék-kötet, Pest: Ráth Mór

OkISz

Szamota István – Zolnai Gyula (1902-1906, 1984 reprint): *Magyar oklevél-szótár*, Budapest: Állami Könyvterjesztő Vállalat

Pais

Pais Dezső (1915): *A fitul, finta szócsalád I-II*, In: *Magyar Nyelv XI. évf. 1915 I: pp. 357-360, II: 405-409*.

Pallas

A Pallas nagy lexikona, elérhető: <https://mek.oszk.hu/00000/00060/>

PRT

A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. A pannonhalmi főapátság története. I-II. kötet. Kiadja A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend. Szerkeszti Erdélyi László (I. kötet 996-1243.) Budapest, 1902; Szerkesztette Sörös Pongrácz (II. kötet 1243-1404) Budapest, 1903.

PT

Rationes collectorum pontificiorum in Hungaria – Pápai tized-szedők számadásai 1281-1375. Budapest, 1887.

RMHn

Hoffmann István – Rácz Anita – Tóth Valéria (2018): *Régi magyar helynévadás. A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai*, Budapest: Gondolat Kiadó

Slíz1

Slíz Mariann (2011): *Anjou-kori személynévtár 1301-1342*, Budapest: Historiaantik

Slíz2

Slíz Mariann (2017): *Anjou-kori személynévtár 1343-1359*, Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság

Soós

Soós István (szerk. 2008): *Tanulmányok Pest megye monográfiájához II. Iratok a nemesi birtokjog igazolásáról*, Budapest: Pest megye Monográfia Közalapítvány

SRH

Szentpétery Imre: *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae Gestarum. I-II. kötet*, Budapest, Nap Kiadó, 1937. 1999 (reprint)

Szakály

Szakály Ferenc (1995): *Pest-Pilis-Solt megye XVI-XVII. századi dica- és dézsmajegyzékei*, Budapest: Pest megye Monográfia Alapítvány

Szarka

Szarka Gyula (2008): *A váci püspökség gazdálkodása a török hódítás korában 1526-1686*, Vác: Vác város Levéltára

Sztp

Szentpétery Imre (1923): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I. 1001-1270*, Budapest: Magyar Tudományos Akadémia

VR

Regestrum Varadinense – Examinum ferri candentis ordine chronologico digestum ... curis et laboribus Johannis Karácsonyi et Samuelis Borovszky. Budapest, 1903.

ZsO

Zsigmondkori oklevéltár. I-XV. kötet. Összeállította Mályusz Elemér et al. Budapest, 1951-2022. Online: www.hungaricana.hu

Internet-honlapok

<https://adt.arcanum.com/>

<https://www.arcanum.com/hu/>

<https://archive.org/>

<https://www.hungaricana.hu/hu/>

Bevezetés

Nomen est omen – A név isteni jel, intő jel, amely bizonyos esetekben gyűlöletes is lehet. Nemcsak azért, mert *nomina sunt odiosa* (a nevek gyűlöletesek), hanem azért is, mert a névnek – úgymond – jelentése és üzenete van. A középkorban az emberek szoros összefüggést láttak (és talán még napjainkban is) adott személy neve, sorsa, valamint fizikai-szellemi alkata és jellemzői között. Ezt támasztja alá az *egyelemű nevek* sokasága a keresztény szentek neveinek, a keresztneveknek az elterjedése előtti időből. A honfoglalást követő első századokban a többségében egyelemű nevek *pogány* eredetre utalnak. Gondoljunk az Ajtony, az Akus/Ákos vagy a Géza/Geycha személynévre. A XIV. századtól a pogány nevek látványosan visszaszorultak. Gyakorlati jelentőségüket mégsem veszítették el, mert *megkülönböztető* névelemként vagy egyéb formában tovább éltek. A XV-XVI. századtól egy részük családnévvé alakult, egy másik részüket pedig a közösség ragadványnév (gúnynév) formájában aggatta az illető személyre. Mire a török kivonult volna a Magyar Királyságból, a névadás *háromelemű* (családnév, keresztnév, ragadványnév) verzióban spontán módon a mindennapi élet részévé vált. A jelenség nem ismeretlen a későbbi Mendén sem. Ebben a sokszínűségben igyekezett rendet rakni II. József német-római császár (1765-1790) és magyar király (1780-1790), aki 1787. július 23-án kiadott rendelkezésével (pátensével) először szabályozta a családnévek megváltoztathatatlanságának és a keresztnevek adásának a gyakorlatát.

Okkal vetődik fel a kérdés: ha az 1700-as évek előtt nem vezettek anyakönyveket, illetve az irattárak, a nyilvántartások, egyházmegyei iratok a török időkben megsemmisültek, hogyan lehet utána járni, hogy kik éltek a mai Mende egykori területén. – Az eddigi kutatásaim rávilágítanak a lehetséges módozatokra: az érintettek, valamint a helyi lakosok egy részének a nevei a magánszemélyek tulajdonát képező, de a levéltárak által összegyűjtött oklevelekben, dokumentumokban és egyéb iratokban *részben* fennmaradtak. A megőrzött vagy meg nem semmisült iratok az örökösök közötti birtokmegosztásról (egykori kifejezéssel: osztályról, latinul: *divisor*ról, vö. *litterae divisionales* ~ osztálylevelek), adásvételekről, adományozásokról, birtokba történt beiktatásokról, valamint a birtokszerzések (leánynegyed, hitbér, jegyajándék stb.) és bérletek széles skálájáról, különböző módozatairól szólnak. Az oklevelek, a nyilvántartások, a regestrumok (jegyzőkönyvek) a peres ügyek, a szomszédok között felmerült békétlenségek változatos formáiról szintén beszámolnak. Ezek alól Mende sem kivétel. A legelső adatokat az 1300-as évekből egy mendei származású családnak Pozsony vármegyében királyi adományozás révén történt birtokszerzéséből nyerhetjük, illetve Mende birtokosainak, a Nyársapáti/ Nyárasapáthy/Nyárasapáti családnak az 1400-as éveken végig vonuló békétlenkedéseinek köszönhetjük. A török időkből származó összeírások (különféle *conscriptiok*, *defterek*) szintén tartalmazznak neveket.

A dokumentumok (oklevelek, feljegyzések stb.) adatai az eseményeken keresztül folyamatokat tárnak elénk, történeteket rögzítenek, amelyekből megtudhatjuk, milyen neveket hasz-

náltak az adott korszak lakói. De nemcsak a nevek világába engednek betekintést, hanem a korszak gazdasági-társadalmi viszonyaiba, azok változásaiba is. Az oklevelekből megtudhatjuk például, hogy miért és hogyan válhatott egy nemesi család a hűtlenség (*infidelitas*) vádja miatt nincstelenné, vagy végezték ki a családfőket, illetve ejtette a király a hűtlenség vádját és helyezte vissza birtokaiba a család élő tagjait, leszármazottait. Egy konkrét példát véve: a király hűtlenség vádja címén Nempze/Nemze de Gumbas¹ család István nevű tagját 1403-ban megfosztotta (DL 84715) az 1351-ben a család felmenőjének érdemei miatt örök birtoklásra adományozott javaik rá eső részétől (DF 251722), 1453-ban viszont fia, a Nemze család György nevű tagja általános amnesztiában részesült, és visszakapta a javakat (DL 14607). Az egyes történetek megértéséhez érdemes az előzményeket is fegyelembbe venni. Úgy vélem, komoly üzenetet tartalmaz az a *háttéresemény*, amely a Gic-i család egyik ágával történt: 1244-ben a király jóváhagyta Gic-i Sándor fiára, Mártonra és Gic-i Móric fiára, Bertalanra a nádor által hatalmaskodás miatt kiszabott fej- és jószágvesztést (DF 274091). Az eset Mende-re vonatkozóan önmagában semmiféle jelentőséggel sem bír. Viszont a család másik ága – Móric testvérének, Gergelynek a fiai, István és Máté – miatt figyelmet érdemel, minthogy családon belüli feszültséget rejthet, ami kiválthatta a másik ág egyik családtagjának ide telepedését. Ugyanis Gic-i Istvánnak, valamint két gyermekének a halála után az özvegye, Pendyth asszony – otthagya a rokonságot – a pannonhalmi apátsággal 1306-ban csere-megállapodást kötött, és gici birtokát Apátira cserélte el (DF 207118), amely – részben vagy egészében – a mai Mende (Pusztaszentistván) részét képezte. Végül a névtárat lezáró 1700 körüli évekből is idézzünk fel egy példát. Mende, Bille és Pusztaszentistván az 1635. évben tartott osztály (nemesi vagyonmegosztás, hagyatéki megállapodás) alapján pusztaként, illetve pusztabeli részként Balassa Imréné sz. Bosnyák Judit birtokába jutott. Halálát követően Koháry II. István örökölte a vagyont. A török kiűzése után 1688-ban a hatóságok egy újszerzeményi bizottságot (*neoaquista commissio*) hoztak létre a visszafoglalt területek birtokviszonyainak rendezésére. A bizottság csak azoknak adta vissza a birtokaikat, akik írásban igazolni tudták jogos birtokszerzésüket és megfizették a „fegyverváltságot” (*ius armorum*). A Bosnyákok és a Koháryak szintén benyújtották a szükséges iratokat, amelyekből a bizottság 1703-ban megállapította, hogy Mende, Bille és Szentistván praediumok (puszták) Versegdy László és Bori Pál magvaszakadása miatt (*per defectum seminis Ladislai Versegdy, et Pauli Bori*) 1627-ben nádori adományozás útján királyi joggal (*cum iure regio*) kerültek Bosnyák Tamás és örökösei, valamint mindkét nembeli utódai birtokába (Soós, 2008).

¹ A Nempze/Nemze szláv nyelven nemcsének, törökül nemzének ejtendő. Népnévet takar, melynek jelentése: 'hémet'. Például a latin nyelven írt Herbordus dictus Nempze de Gumbas magyarul: Gomba-i, más néven Német Herbord.

A névcikkek struktúrája és jelölései

A névtár törzse a mai Mende egykori településrészeinek (Bille, Mende és Szentistván és a névtani szempontból velük szorosan összefüggő) *hely- és személyneveit* tárgyalja. A következő fejezet a török hódoltság néhány sajátosságával foglalkozik. Az utolsó fejezet pedig összefoglalja és betekintést nyújt a főbb birtokosok rokonsági hálójába. Ezzel mintegy fogalatát adja és összefüggéseibe illeszti a hely- és személyneveket. Terjedelmi okokból és a felesleges ismétlődések elkerülése érdekében – ha lehetett – csak a releváns, vagyis *Mende-orientált* nevek kigyűjtésére és abc-sorrendben névcikkekbe öntésére törekedtünk. Egy-egy névcikk tudományos-ismeretterjesztő jellegű, és többé-kevésbé a névtani kiadványokból ismert struktúrát követi. Adott névcikk általános tartalmi elemei a következők:

HELYNÉV/EGYÉNNÉV: [Latin betűhív változat/változatok], [Nyelv], [Eredeti szó, 'Jelentése'], [Idézetek: évszám, idézett szavak, idézet helye/oklevéljelzet], [Megjegyzés, értelmezés, magyarázat], [Irodalom]

A névcikkek címszavai a jelenleg érvényes helyesírási szabályoknak felelnek meg. Helymegtakarítás céljából az alábbi rövidítéseket és jelöléseket alkalmaztuk:

<	származási jel, eredet (nyelv, eredeti szó, jelentése)
[...]	kiegészítő/értelmező vagy pontosító szöveg,
†	elhunyt
?	ismeretlen, bizonytalan
=> m.	házasság
*	rekonstruált forma (szó előtt)
DF	Diplomatikai fényképgyűjtemény (MNL)
DL	Diplomatikai levéltár (MNL)
f	femininum (nőnem)
KK	Királyi Könyvek (Libri Regii – www. hungaricana.hu)
m	masculinum (hímnem)
MNL	Magyar Nemzeti Levéltár
n	neutrum (semleges nem)
n. a.	nincs adat
o:	olvasd, ejtsd
OL	Országos Levéltár
PML	Pest megyei Levéltár (MNL)
szn.	személynév
vm.	vármegye
vö.	vesd össze

Fordítási megjegyzések

A kiadvány a mendeiek számára készült. Közülük vélhetően igen kevesen tudnak latin nyelven. Ezért valamennyi latin nyelvű szöveget, szövegrészletet magyarra fordítottunk.

A latin nyelvű oklevelek kézzel írott szövegek, és számos rövidítést tartalmaznak, amelyeket át kellett írni. Az átíráskor a rövidítéseket feloldottuk. Alapvetően a *betűhív* módszert követjük, bár egyes betűk, írásjelek nyomdai változata nem létezik. Ezért furcsán ható írásjeleket is alkalmaztunk. Az általában *-ij*-nek ejtendő végződésakor átvettük az oklevélíró írásjelét, vagy ahhoz hasonlóval helyettesítettük (*-y*, *-j*, *-j̃*).

A névtár mintegy ötszáz évet ölel fel. Ezalatt mind a latin írás, mind pedig a kiejtés sokat változott. Törekvésünk, hogy minél betűhívebben adjuk vissza a szöveget, ezen a téren is érvényesült. A napjainkban ismert kettősbetűk (*ae*, *oe* stb.) helyett az adott korban használt eredeti betűkkel *transzliteráltuk*, írtuk át a szöveget, *praedium* helyett *predium*, *praedictum* helyett *predictum* stb. Ugyanez a helyzet az *u* és *v* betűknél: a *villa* helyett *uilla*. Ehhez tudni kell, hogy a latin nyelv az 1500-as évek előtt nem ismerte a *v* betűt, helyette *u* vagy *w* betűre hasonlító írásjelet használt.

Furcsának tűnhetnek a helynevek is, például Oszlár olykor Uzarként, olykor pedig Oslarként vagy Ozlarként olvasható. Billéről nem is beszélve: a helynevet az oklevelek közel tucatnyi változatban írták. Ezért mindegyik helynévcikkbe „*Helynévváltozatok*”-at iktattunk be.

Egy-egy helynév írását meghatározta a birtokos és a hiteleshelyi fogalmazó nemzetisége, nyelvismerte és kiejtése, valamint létezett-e egyáltalán a kiejtésnek megfelelő latin betű. Így fordulhattak elő adott helységnév legváltozatosabb formái (Úri, Huri, Wry stb.). Ha indokolt volt, akkor szögletes zárójelben [...] megadtuk adott helynév mai megfelelőjét.

A témából adódóan egy-egy személynévvel elkerülhetetlen a bibliai nem latin betűs eredetre utalás, például ógörög, arámi vagy óhéber írásjelek használata. A kiejtést megkönnyítendő (ⲓ: ...) zárójelben a „közelítő” kiejtésüket, valamint a jelentésüket szintén megadtuk.

Jelen névtár minimális családnévet tartalmaz. A családnévrendszer megjelenése alkalmi jelleggel az 1400-as évek végétől datálható, elterjedése pedig fokozatosan az 1500-1600-as években ment végbe. Addig a személyek azonosítására többféle *megkülönböztető* névelemet használtak, amelyeket *filius*, *dictus*, *de* stb. szavak vezettek fel, és amelyek fordítása, ha nem okozott félreértést vagy magyartalanságot, azonos kifejezésekkel történt: a *filius*-t '(valaki)nek a) fia'-ként, a *dictus*-t 'más néven', '-nak mondott' formában, a *de* előjárószt pedig '-i' véghangzóval fordítottuk.

Jó böngészést a nevek között!

Helynévtár

A névcikkekben adott helységre vonatkozó releváns adatokat közöljük, de nem minden, a kezdetek és 1700 között elforduló helynevet sorolunk fel. Egy-egy névcikknél időrendben haladunk, a fontosság szerint rendelkezésünkre álló legrégebb neveket vesszük előre. Az összeállítást esetenként teljeskörűen végezzük.

APÁTI: Helynév, Pest vm. *Helynévváltozatok:* Apati, Apaty, Apathi, Apathy.

APATI < (latin) *abbas* 'apát' ~ (héber) אבא (ⲓ: abba) 'apa, atya' + *-i* birtokviszonyt kifejező toldalék (~ *apáté*).

1274: [meta] uadit ad terram *Apati* uocatam, et ibi sunt tres mete, ... *tercia uero meta est uille Apati* antedictae – [a határjel] *Apáti* nevű földig megy, és ott három határjel van, ... a harmadik határjel pedig az előbb említett *Apáti* falu (DL 40120). **1283 körül:** [meta] uenit per quandam uiam ad metam terre *Apaty* – [a határjel] egy régi úton át *Apáty* földjének a határáig tart (DL 4243). **1306:** dedit et contulit quandam possessionem monasterii sui *Apaty* uocatam, in comitatu Pestiensis – adta és adományozta a monostora *Apáty* nevű egykori birtokát Pest vm.-ben (DF 207118). **1326** (külzet): ac Luchud et *Apathi* – valamint Locsod és *Apáthi* [Apáti] (DL 70575). **1469:** Fabianus de *Apathy* – Fábián *Apathyból* [Apáthyból] (DL 16836).

Megjegyzés: Egyik-másik fennmaradt oklevél a helység fekvését látszólag eltérően tájolja. Ami biztos, hogy *Apáti* Oslártól (nap)nyugatra terült el, illetve nem azonosítható teljesen Mende birtokkal. Méretéről nem maradtak fenn adatok. Vélhetően a mai Pusztaszentistván része volt, valamint Mende déli részén helyezkedett el, vö. Felső-Apáti falut és a lakatlan Alsó-Apáti a török időkben. 1306 előtt a pannonhalmi bencés apátság birtokolta. Györffy (ÁMF) APÁTI FALUT – szerintünk tévesen – a sápi részen található KIS-TELEKkel azonosítja.

Irodalom: [PRT, KN, ÁMF]

BALA: Helynév, Torda vm. *Helynévváltozatok:* Bola, Bala.

BALA < (török) *bala* 'kicsiny', 'fióka', 'gyermek'.

1222: pristaldo *Bola* – *Bola* [Bala] poroszló [idejében] (VR 38, 41). **1222:** de uilla *Bola* – *Bola* [Bala] faluból (VR 355).

Megjegyzés: A Várad Regestrumban a *Bola* [Bala] szó személy- és helynévként egyaránt előfordul. Helynévként ismertebbé akkor vált, amikor az egykori Szentmiklós a Bala-i család birtoka lett. Innen kapta új nevét: Balaszentmiklós, amely a török idők után Törökszentmiklóssra változott. Mendével a Nyárasapáthy családon keresztül egy hitbér és jegyajándék ügye révén hozható kapcsolatba: Nyárasapáthy László Balaszentmiklósi Posar László javaira Katalin nevében hitbért és jegyajándékot vett át, amit Katalin 1467-ben már mint Kaza-i Kakas Miklós özvegye követelt az örököstől, Nyárasapáthy Györgytől (DL 90103).

Irodalom: [VR, Csánki, FNEsz]

BANA: Helynév, Komárom vm. *Helynévátzatok:* Bana.

BANA < (latin) banus 'bán' < (szláv) *ban* 'bán'; (avar) 'úr'. Méltóságnév -a kicsinyítő képzővel.

1236 körül: Hemericus de *Bana* – *Bana-i* Imre (PRT I:748). **1306:** Pendyth filia Pauli nobilis de *Bana* – Pendyth, nemes *Bana-i* Pál leánya (DF 207118).

Megjegyzés: Banai származású Pendyth 1306-ban Apáti falu birtokosa lett, Apáti pedig – részben vagy egészében – a mai Mende részét képezte.

Irodalom: [PRT, FNSz]

BARINA: Földrajzi köznév, Pest vm. Víznév. Mendén átfolyó Alsó-Tápió patak helyi elnevezése.

Víznévátzatok: Tapeu, Tápió.

BARINA < (latin) palus 'mocsár' < (szláv/tót) *barina* 'mocsár', 'vizes élőhely'.

Megjegyzés: A *Barina*-patak, magyarul: *Mocsár*-patak elnevezés annak tulajdonítható, hogy a Mendei völgy egykor vizenyős, nádas, mocsaras területén folydogált. Vö. még a **TÁPIÓ** névcikket.

BELUGD: Helynév, Pest vm. Egykor Apátival, Sáppal és Oszlárral szöghatáros földterület.

Helynévátzatok: Beleg, Belugd.

BELUGD < (törk) *bālgü* 'bélyeg', 'jel, ismertetőjegy' ~ **belügü* 'ugyanaz' + -d toldalék.

1156: In parrochia BORS ... *beleg* – BORS paróchiában ... *beleg* (MES I: 108,76) **1263:** Per officiales nostros ... dictum *biluk* curie nostre dispensatorem – *biluk*nak nevezett tisztvise-lőink, udvarunk sáfárja által (MES I: 496,643). **1283 körül:** ad metam terre *Belugd* – *Belugd* földjének a határához (DL 4243).

Megjegyzés: A *biluk* ~ *belug* a (kincstári) bélyegzőt őrző és/vagy használó személyt je-lölte; más szóval: udvari pecsétőr lehetett. A *Belugd* tehát foglalkozást jelentő szóból -d toldalékkal képzett helynév. A területet az 1300-as években már nem említik; valószínűleg a szomszédos helységbe olvadt, vagy annak (például Billének) nevesített része lehetett.

Irodalom: [ÁMF, FE, MES, OKISz, Etsz]

BILLE: Helynév, Pest vm. A mai Mende nyugatra fekvő településrésze.

Helynévátzatok: Býlle, Byllie, Byllye, Bilye, Billye, Bilie, Bille, Belye, Bilje.

BILLE < (szláv/szerb-horvát) *byllye/bilje* 'növény(zet)', 'bokros rész'.

1306: inter possessiones ... nobilium de *Býlle* ad aquilonem existentem – az északra levő *Býlle-i* [Bille-i] nemesek ... birtokai között (DF 207118). **1330:** Petrum filium Symonis de *Byllie* et Olulum de eodem – Pétert, a *Byllie-i* [Bille-i] Simon fiát és Olulyust [=Olivért] ugyanonnan (DL 56719). **1351:** et specialiter possessionem eorundem *Belye* uocatam in Pestiensis comitatu existentem – és különösen a Pest vármegyében levő *Belye* [Bille] nevű birtokukat (DF 251722). **1355:** filys et filiabus uidelicet Perezlai, Dragwyn, Fyn-ta, Barrabe, Georgy Ladislai de *Byllye* – tudniillik a *Byllye-i* [Bille-i] Perezlaus, Dragwyn, Fynta, Barnabás, György, László fiainak és lányainak (DL 4562). **1356:** siue Nicolao fi-lío Cosme de *Bilye* – vagy *Bilye-i* [Bille-i] Kozma fia Miklós [jelenlétében] (DL 4629).

1338/1373: uenisset ad quasdam duas metas antiquas possessiones *Bilie* et Dusnuk – két régi határjel, *Bilie* [Bille] és Dusnuk [Dusnok] birtokokig halad (DL 75374). **1420:** seu Johannes siue Laurencius de *Bylye* – akár *Bylye-i* [Bille-i] János, akár Lőrinc (DL 70826).

1426: Item Laurencius de *Bille* comprouincialis premissa dixisset... Item Johannes de *Bille* – Továbbá a megyebeli *Bille-i* Lőrinc az előzményeket előadta ... Továbbá *Bille-i* János (DL 80060). **1431:** Paulus Blasius et Benedictus filij Clementis de *Billye* – *Billye* [Bille-i] Kele-men fiai: Pál, Balázs és Benedek (DL 98134). **1546:** *Bilje* (KN1).

Megjegyzés: A helynév – az elterjedt népszerű felfogással, a *billah*hal = fejedelemmel szemben – szláv szóból származik. Erre utal a sokféle változata, amely mind szláv jöve-vényszóra vezethető vissza, illetve törökkori neve: Bilje. Az egyik okirat szerint észak felől Apáti határosa volt. Földjét a török időkig helyi és környékbeli nemesek birtokolták.

Irodalom: [Bezljaj, PRT, KN1, KN2]

(BILLEI) PALLAG: Földrajzi köznév, Pest vm. Műveletlenül hagyott földterület Bille déli részén.

PARLAG/PALLAG < (latin) ager desolatus < (szláv) *perlogy* 'elfektetés', 'elfektetett föld', 'ugar'.

1238: Ad planam terram que *purlog* dicitur – egy sík földre/területre, amelyet *purlognak* [parlagnak] hívnak (OKISz).

Megjegyzés: A termőföld egy részének a parlagon hagyása a középkor és újkor gazdálkodás része volt (vö. két- vagy háromnyomásos gazdálkodás). A XVII. századból, esetleg az 1700-as évekből származó latin nyelvű térkép (PML S87-No. 33.) egyetlen magyar nyelvű jelölése.

Irodalom: [EtSz, OKISz, PML]

BORI: Helynév, Hont vm. *Helynévátzatok:* Bori, Bory.

BORI < (szláv) *bôr* 'erdei fenyő', 'fenyves'.

1627: Copia statutoriarum ratione Minde, Bille et Szent Istvan praediorum, emanatarum: ex defectu seminis egregiorum Ladislai Versegdi, et Pauli Bory magnifico Thomae Bosnyák de Magyarbél a domino palatino Nicolao Eszterházy anno 1627. emanatarum. – Minde, Bille és Szent Istvan prédiók ügyében statutoriális (elrendelő) és kibocsátott levelének másolata: vitézlő Versegdi László és Bory Pál magvaszakadása miatt nagymél-tóságú Magyarbéli Bosnyák Tamásnak Eszterházy Miklós nádor úrtól 1627. évben kibo-csátott [levelének a másolata] (Soós 2008: 40).

Megjegyzés: Bori település a Búr-patak mellett található. A rendelkezésünkre álló ada-tokból nem állapítható meg egyértelműen, hogy vitézlő Bory (Bori) Pál a Bori és Borfői család leszármazottja volt-e. A föld adományozására tekintettel azonban feltételezhető a nemesi származása.

Irodalom: [Bezljaj, Soós]

BŰD: Helynév, Pest vm. Bille körül keresendő, pontos fekvése ismeretlen.

Helynévváltozatok: Bwd, Buud, Bud.

BŰD < (török) *bäg* 'bég' (méltóságnév) vagy < (iráni/oszét) *būd* 'illat', 'tömjénfüst'.

1319: Peter dictus *Bud* – *Budnak* mondott Péter (DL 86937) **1403:** possessionem *Bwd* uocatam in comitatu Pestiensi existentem – a Pest vármegyében levő *Bwd* [Büd] nevű birtokot (DL 8874).

Megjegyzés: Nem azonos Bugyi Pest vm-i helységgel, ugyanis az oklevél következetesen megkülönbözteti a két helységet, Büdöt és Bugyit. A török korban még létezett, Billéhez kapcsolódóan keresendő.

Irodalom: [FE, Bakács, Csánki]

CICKA-TANYA/PUSZTA: Helynév, Pest vm. Napjainkban Pécel része.

Helynévváltozatok: Cicka, Cziczka. Összetett szó: CICKA + TANYA.

CICKA < (latin) *cicur* 'szelid, jámbor' (állat) < (szláv/tót) *cicka* 'cica'.

CICKA-TANYA < (latin) *caupona*, *hospitium* 'vendégfogadó'. Vö. **TANYA** névcikket.

Megjegyzés: Cicka a macska népies elnevezése. Cziczka-pusztá területé Locsod, Czifrapusztá (egykori Dusnok) és Sáp közötti sávban helyezhető el. Az 1300-as években – minden bizonnyal Billéhez tartozott. Cicka-tanya a pusztá újkori elnevezése, amelyet a fogadó macskás cégéről kapott. A falusi vendégfogadó (italkimérő) a hódoltság kora előtt nem számított ritkaságnak. Billén, Mende birtokon és Szentistván pusztán a mostani 31-es országút mellett szintén működött *caupona* (kocsmá).

Irodalom: [EtSz]

CSABA: Helynév, Pest vm. Rákoscsa néven Budapest része.

Helynévváltozatok: Chabarakusa, Chaba, Csaba.

CSABA < (török) *čaba* 'ajándék', 'kóborló', 'pásztor'.

1067: Do predium *Chabarakusa* – Adom *Chabarakusa* [Csabarákosa] pusztát (DL 7). **1274:** quandam possessionem suam *Chaba* uocatam – az egykori *Chaba* [Csaba] nevű birtokát (DL 900, DL 902). **1373:** Johannes de uilla *Chaba* – *Chaba* [Csaba] faluból való János (DL 75374).

Megjegyzés: Csaba helynév és személynév. Helynévként került Billével kapcsolatba: a török hódoltság idején csabai ráják művelték a földjét.

Irodalom: [FNESz]

DUSNOK: Helynév, Pest vm. Pécel része. Eredetileg foglalkozásnév.

Helynévváltozatok: Dusnok, Dwsnok.

DUSNOK < (latin) *dusnici* 'torozók' < *dušník* 'dusnok', 'torló', 'torozó', vagyis 'toradó személy' < (szláv) *dúša* 'lélek'.

1341: terre *Dwsnok* et Kyrthuelies – *Dwsnok* [Dusnok] és Kyrthuelies [Körtvélyes] földjének a (DL 75374). **1355:** Syra Nandorfeulde et *Dusnok* – Syra [Sira], Nandorfeulde [Nándorfölde] és *Dusnok* [Dusnok] (DL 4562). **1373:** predictam terram *Dusnok* uocatam – az

előbb említett *Dusnok* [Dusnok] nevű földet (DL 75374, DL 6548).

Megjegyzés: Az ómagyar korban az egyházra hagyományozott, felszabadított szolga állapotú személyt jelentett, akinek feladata volt, hogy a szabadságáért cserébe évente az ura lelki üdvéért szolgálatokat teljesítsen, például a halottnak a végtisztességet megadja, ünnepi tort, megemlékezéseket tartson. *Dusnok* Bille északi határszomszédja volt.

Irodalom: [Bezlay, ÁKSzn]

DŰLŐ: Földrajzi köznév. *Névváltozatok:* dwle, dulew, dellew.

DŰLŐ < (latin) *diverticulum* 'oldalút', 'mellékút'; 'dűlő'; *iugerum* 'dűlőföld', 'ekeforduló' < (magyar) 'fekszik', 'kiterjed'; 'dűl', 'elterül' származéka szófajváltással.

Tótul *úvrat* = ekeforduló, ekefordítás.

1254: Hinc itur inter duo jugera, que vulgo *dulew* uocatur – Innen [a határvonal] két ekeforduló között halad, amit közöseségesen *dwlenek* [dűlőnek] neveznek (DL 39251). **1368:** Hinc itur inter dua iugera que wigo *dulew* uocatur – Innen két ekeforduló között halad, amelyet közöseségesen *dulewnek* [dűlőnek] neveznek (DL 41735).

Megjegyzés: 1254-ben a szót már mai értelemben használták. A dűlő méretét az akkori mértékegység szerint iugerumban, magyarul: ekefordulóban határozták meg (egy ekeforduló ≈ egy hold föld). A mendei földeken mellékutak szolgáltak közlekedésre, amelyek között helyezkedtek el a dűlők. Egy-egy dűlőnek neve is volt: rendszerint a birtokosáról (urasági dűlő), a föld művelőjéről (zsellérföldek) vagy a terület fekvéséről (közép-dűlő) nevezték el.

Irodalom: [OkSz, EtSz]

EMSE: Helynév, Pest vm.

EMSE < (latin) *sus*, *scrofa* 'disznó', 'sertés'; 'vadkan' < (ómagyar) *em* 'nőstény', 'anya' > EME-SE < eme 'anya' ~ emese 'anyácska'.

Nagykartal és Tura határában található EMSE pusztá, Emsei völgy, Emse patak (FE V. évf. 122. oldal).

Megjegyzés: Az EMSE szó az oklevelekben helynévként és személynévként egyaránt megtalálható. Helynévként anyadisznóra utalhat, vagyis olyan helyre, ahol sertéstenyészés folyt (FE). Billével kapcsolatban férfi személynévként jelenik meg. Vö. a *Személynévtár* **EMSE** névcikket.

Irodalom: [OkSz, FE]

FALU: Földrajzi köznév, településforma. *Névváltozatok:* falu, folua, folu, falua.

FALU < (latin) *uilla*, *vicus*, *pagus* 'falú' < (ugor) **palʏz* 'lakóhely', 'falú'.

1075: In Saroufalua a superiori parte dedi terram ad quatuor aratra – Saroufalua felső részén négy ekényi földet adtam (MES I: 55). **1222:** uillam que Forcosfolua uocatur – a falut, amelyet Forcosfoluanak [Farkasfalvának] neveznek (DL 102). **1274:** tertia uero meta est uille *Apati* antedictae – a harmadik határjel pedig az előbb említett *Apati falué* (DL 40120).

Megjegyzés: Mende esetében Apáti és Bille minősült először falunak. Az 1700-as évek végén Mendét pagusnak (=falunak) nevezték.

Irodalom: [EtSz, MES, OklSz]

FARKASD: Helynév, Pest vm. Mende déli határszomszédja.

Helynévátalakzatok: Farkasd, Farkasdý, Farkasý.

FARKASD < (magyar) 'far' alapszóból. (latin) *lupus* 'farkas' vagy < (latin) *cauda* 'farok' + -d helynévképzőből.

1326: quo presente Lorandus filius Sebastiani uel Ladislaus de *Farkasd* altero absente – akinek jelenlétében Sebestyén fia Lóránd vagy *Farkasd*-i László a másik távollétében (DL 4163). **1330:** per Johannem de *Farkasdý* – *Farkasdý*ből való János által (DL 69666). **1337:** a parte uille *Farkasý* supradicte – a fent említett *Farkasý* falu felől/mellett/ (DF 210516).

Megjegyzés: A helynév a *farkas* közszóból/köznéből és a -d helynévképző végződésből tevődik össze. Mende birtok közvetlen határosa délről. Farkasd északi sávja egykor Apáti része lehetett.

Irodalom: [EtSz, FNEsz, Csánki]

GIC: Helynév, Veszprém vm.

Helynévátalakzatok: Guechý, Ghych, Gých, Gycz. A Gergely magyar beceneve.

GIC < (latin) Gregorius < (görög) Γρηγόριος (ῑ: grégoriosz) 'éberen őrködő'.

1244: ad terram eiusdem Martini nomine *Guechý* accessit – bement Márton *Guechý* [Gic] nevű földjére (DF 274091) **1306:** Pendýth ... relictá qondam Stephani filý Gregorý de *Gých* – Pendýth, ... *Gých*-i [Gic-i] Gergely fiának, a néhai Istvánnak az özvegye (DF 207118).

1353: porcionem possessionariam dictorum duorum hominum scilicet Mathey et Stephani filiorum Gregorý filý Corneli, in sepefata *Gych* – a két említett embernek, tudniillik Kornélius fia Gergely fiának, Máténak és Istvánnak a birtokrészét a gyakran mondott *Gych*-en [Gicen] (DF 207410) – az oklevél külzetén a birtokrész neve: *Gycz*.

Megjegyzés: A helynév Apáti cserebirtok miatt 1306-ban került összefüggésbe Mendével: Gic-i István özvegye költözött ide. A cserét a Gic-i rokonok 1353-ban kifogás tárgyává tették, amit a bencés apát Gicen végrehajtott csere formájában elismert.

Irodalom: [MS, FNEsz, PRT]

GOMBA: Helynév, Pest vm. Mendétől délre. *Helynévátalakzatok:* Gumbas, Gomba.

GOMBA < (latin) *fungus* 'gomba' < (német) *gund* 'harc', 'küzdelem' + -a kicsinyítő képző.

1138: In uilla Babusa ... *Gumba* – Babusa faluban ... *Gumba* (MNY 32,133) **1337:** a parte *Gomba* – *Gomba* felől (DF 210516). **1350:** Usque ad metas *Gomba* – egészen *Gomba* határjaiig (OklSz). **1351:** nos perpendentes labores continuas et honora expensarum magistri Nicolai dicti Nempze de *Gumbas* – mi alaposan megfontolva *Gumbas*-i [Gomba-i] Nempzenek mondott Miklós mester kiadásokkal járó szakadatlan fáradozásait és tisztségeit (DF 251722).

Megjegyzés: Gomba személynév és helynév volt. Helynévként 1351-ben egyik nagybirtokos családjának billei birtoka miatt kerül a képbe. A falu első ismert birtokosainak egyike a Nemze (=Német) nevet viselte, ezért vélelmezhető, hogy nem növénynévből, a szláv eredetű *gomba* szóból, hanem a német Gund (harc, küzdelem) szóból származik a helynév. A Gumbas az -as magyar toldalékkal *Harcos*-t jelenthetett.

Irodalom: [Bahlow, FNEsz]

GYÖMRŐ: Helynév, Pest vm. Mendétől nyugatra, Bille határszomszédja.

Helynévátalakzatok: Gemereu, Gewmerew, Gemre, Gwmurew, Gymereu, Gumuru, Gemureutelek.

GYÖMRŐ < (török) *kömrü* 'szén'.

1274: una cum Stephano filio Nicolay de *Gemereu* homine domini regis – *Gemereu*-i [Gyömrő-i] Miklós fia Istvánnal, a király úr emberével együtt (DL 40120). **1341:** ... Gregorium filium Nicolai de *Gemereu* iudices nobilium – ... *Gemereu*-i [Gyömrő-i] Miklós fia Gergely szolgabírók (DL 3374, DL 24467). **1361:** Johannes filius Nicolai de *Gemureu* ... homo regius ... nemus ex parte possessionis *Gwmerew* ... ex parte terre Zylberegh et *Gemereu*-teluk prefatis Stephano et Deseu relinquissent – *Geumeru*-i [Gyömrő-i] Miklós fia János ... királyi ember ... a berket *Gwmurew* [Gyömrő] birtok felől ... Zylberegh [Szilberek] és *Gemurewteluk* [Gyömrőtelek] előbb mondott földje felől Istvánnak és Dezsőnek meghagyták (DL 41466). **1440:** porcionem nostram possessionariam in possessione *Gewmerew* uocata, in comitatu Pestiensis existentem, habitam – a Pest vármegyei *Gewmerew* [Gyömrő] nevű birtokon birtokolt birtokrészünket (DL 13516). **1446:** ad facies possessionum *Gemerew* Halom Wechch et Pethery uocatarum – *Gemerew* [Gyömrő], Halom, Wechch és Pethery nevű birtokok területére (DL13982).

Megjegyzés: Az ősi Gyömrő csak részben a napjainkban ismert helyen terült el. Területe a tőle keletre-északkeletre fekvő Püspökivel, valamint egykori billei részekkel gyarapodott. Ugyanis a középkorban (és a hódoltság idején) számos gyömrői vagy Gyömrőn birtokló nemes járt át Billére a földjét megművelni. Ezen földek egy része később Gyömrő határát gyarapította.

Irodalom: [FNEsz]

KATONAVÖLGY: Földrajzi köznév, Bille egyik északi völgyének elnevezése. Összetett köznév:

KATONA + VÖLGY.

KATONA < (latin) *capitaneus* 'kiemelkedő nagyságú', "'helytartó'" < (latin) *caput* 'fej', 'fő'.

VÖLGY < (latin) *vallis* 'völgy', 'mélyedés' < (uráli) *βaδ'k3 'folyókanyar', 'folyómeder' ~ (tót) *dolina* 'völgy', 'mélyedés'.

Megjegyzés: A völgy a török időkben katonacsapatok pihentetésére, elrejtésére vagy lesből támadásra, illetve kémlelésre szolgált. Vö. még **MALOMVÖLGY** névcikket.

Irodalom: [EtSz]

KAZA: Helynév, Borsod vm. *Helynévváltozatok:* Caza, Kaza.

KAZA < (török) *qaza* 'sors'.

1221: scilicet Jardus et *Caza* – tudniillik Jardus és *Caza* [Kaza] (VR 363). **1413:** Nos Gywla dictus Kakas de *Kaza* castellanus de Hathzak et comes de Hunyad – Mi, *Kaza*-i Kakasnak mondott Gywla [Gyula] Hathzak-i [Hátszeg-i] várnagy és Hunyad-i ispán (DL 63051).

1415: magistro Nicolao Kakas de *Kaza* – *Kaza*-i Kakas Miklós mesternek (DL 89748). **1467:** relictā condā Nicolaj Kakas de *Kaza* – néhai *Kaza*-i Kakas Miklós özvegye (DL 90103).

Megjegyzés: A VR-ből idézett szöveg szerint *Caza* egyelemű személynév. Vélhetően pusztá személynév húzódik meg Kaza borsodi település neve mögött. A *Kakas* család a Rátót nemzetségbe tartozik, a „*Kaza*-i” nevet egykori birtokáról, a borsodi településről kapta, amelyet nemzedékeken át viselt. A család Mendével a Nyárasapáthyak miatt került kapcsolatba (vö. *Főbb birtokosok rokonsági hálójá – Nyárasapáthy család* fejezetrészt).

Irodalom: [VR, DTS, FNEsz]

KÓVÁR: Helynév, Hont vm. *Helynévváltozatok:* Kuar, Kuuar, Kowar.

KOHÁR < (szláv) *kucharь* 'szakács'. KOVÁR < (szláv) *kovar* 'kovács'.

1392: Stephano et Nicolao filys Mathie de *Kowar* – *Kowar*-i [Kóvár-i] Mátyás fiainak, Istvánnak és Miklósnak (DL 69281).

Megjegyzés: A mai Mende településrészei 1687-től 1826-ig férfi ágon a Koháry család birtokai voltak. Az újabb kutatások Kóvárat (és nem a Veszprém vm-i Kohárt) tartják a Koháry család ősi fészékének.

Irodalom: [FNEsz]

KÖZSÉG: Földrajzi köznév, településtípus. Származékszó.

KÖZSÉG < (lat) *communitas* 'közösség' < (ugor) **kitz* vagy **küts* 'közép', 'köz'.

Megjegyzés: Talán a Mende név is ebből származik [vö. (német) *Gemeinde* 'ami közös', 'község']. A község szó a közös jelleggel és a közösséggel függ össze: ami közös, az fel nem osztott, példáulul mindenkire vonatkozik, közös birtok (*almenningr*).

Irodalom: [EtSz, Bahlow]

KUSALY: Helynév, Szilágy vm. *Helynévváltozatok:* Gusal, Kwsal, Kwssal, Kusaly.

KUSALY < (ugor) 'guzsaly' vagy < (török) *kus* 'madár', sólyom' + *-aly* magyar toldalék.

1361: quod magister Jakch filij Thome de *Kusal* – hogy *Kusal*-i [Kusaly] Tamás fia Jakch [Jakcs] mester (DF 254796, DL 41634). **1444:** Egregius(!) Ladislaus filius Johannis Jakch de *Kwssal* – vitézlő(!) László, *Kwssal*-i Jakch [Kusaly Jakcs] János fia (DL 13897). **1444:** egregius Ladislaus filius Johannis Jakch de *Kwsal* – vitézlő László, *Kwsal*-i Jakch János fia (DL 14592).

Megjegyzés: Kusaly a Nyárasapáti család utolsó tagján, Klárán keresztül kapcsolódik Mendéhez. Ő Kusaly Jakcs János özvegye lett. Mielőtt az elhunyt férje keleten élő rokonságához csatlakozott volna, eladta Mendét Werbőczy Istvánnak. Vö. még **JAKCS** személynévcikket.

Irodalom: [EtSz, Csánki, Bártfai, Bakács]

LÁNYVÁR/LEÁNYVÁR: Köznév, településtípus. Többszörösen összetett szó: LE + ÁNY + VÁR.

LE < (ugor) **lɛjɜ* 'kicsi', 'fiatal'.

ÁNY < (ótörök) *ana* 'anya'.

VÁR < (iráni) *vāra* 'földsánc', 'földgát'.

Megjegyzés: A mai Mende területrészein két földvár épült. Az egyik Billén, melynek hivatalos neve *Mende Leányvár*, a helyiek elnevezése: Billei Leányvár, Kr. e. 1500 körül. Napjainkban csak a körvonalai látszanak. A másik földvár hivatalos neve Mende Lányvár, a helyiek elnevezése: Szentistváni Lányvár, a XIII. században épült. Ez utóbbi minden bizonnyal az egykori Apáti területén helyezkedett el, és a századvégi csatározások áldozata lett. Talán ez a tény is közrejátszott abban, hogy Apátit a pannonthalmi apátság 1306-ban Pendency asszony Gychen [Gicen] levő birtokára cserélte.

Irodalom: [FNEsz, EtSz]

LÉB/LÖB: Helynév, Pest vm. Pusztá Mendétől délre, Üllő déli részénél.

Helynévváltozatok: Leeb, Lyb, Lewb, Löb.

LÖB < (ugor) *leb* 'repül', '*lebeg*' vagy *lőb* 'reszket', 'remeg', vagy (német) *Löb/Leb* 'oroszlán' (oroszlántermészetű ember).

1323: Johannes dictus Tatar de *Lyb* – *Lyb*-i Tatárnak mondott János (DL 99552). **1379:** nobilis domina Annus vocata consortis Michaelis filij Johannis de *Leeb* – Annus nevű nemes úrnő, *Leeb*-i János fia Mihály felesége (DL 72282). **1412:** Matheus de *Leeb* – *Leeb*-i Máté (DL 43143). **1459:** quo presente Antonius de *Lewb* – akinek jelenlétében *Lewb*-i Antal (DL 35807). **1480:** ex consilio et voluntate ... Pauli *Lebi* de Mende – Mende-i *Lebi* Pál ... tanácsára és akaratóból (DL 99736).

Megjegyzés: A Löb/Léb család tagjai az 1400-as évektől évszázadokon keresztül eleinte Bille birtokosai, majd a Koháryak idejében bérlői lettek. Lébi Pál 1494-ben szolgabíró volt.

Irodalom: [EtSz, FNEsz, Bártfai, Bahlow]

LÉVA: Helynév, Bars vm. A főirányzat szerint Lőrinc beceneve.

LEVA < (latin) *Laurentius* 'Lőrinc' < (latin) *laurus* 'babér(koszorú)'. [Vö. még **LŐRINC** szn.] vagy < (tót) *lev* 'oroszlán' vagy (szláv) *levь* 'bal'.

1156: *Leua* – *Léva* (MES I:109). **1221:** iobagiones, quos magister Geur filii(!) Geren pro remedio anime sue ecclesie Beati Martini reliquerat ...: *Leua*, Pous, Tumpud cum quatuor filiis – a jobbágyok, akiket Geur mester, Geren fia a lelke üdvösségért Szent Márton egyházára hagyott ...: *Leua* [Léva], Pous, Tumpud négy fiával (PRT I: 651). **1674:** ... Mende, Bille: Gratis Militibus *Levensibus*. Deserta – ... Mende, Bille: a *lévai* vitézeknek [előírva], semmi. Puszták (Szakály 1995: 188).

Megjegyzés: Leua személynév és helynév. A bencés szövegből kitűnik, hogy Leua dusnok volt (vö. DUSNOK névcikket). Az uralkodó felfogás szerint a helynév személynévi eredetű.

Irodalom: [MES, PRT, Szakály]

LOCSOD: Helynév, Pest vm. Mendétől északra.

Helynévátalakzatok: Luchud, Lochod, Lochwd, Lochwth.

LOCSOD < (szláv/) *lovьсь/lovьc* 'vadász', 'fogó' + -d helynévképző.

1326: ac *Luchud* et Apathi – valamint *Luchud* [Locsod] és Apathi [Apáti] (DL 28575).

1340/1373: usque ad metas possessionis *Lochwd* ... penes quasdam uineas possessionis de *Lochwth* unam terream – egészen *Lochwd* [Locsod] birtok határaiig ... a *Lochwth* [Locsod] birtok szőlői mellett egy földhatárjelet (DL 75374).

Megjegyzés: A fennmaradt dokumentumok szerint Locsod először 1326-ban Apáti falu birtokosán, Salánk fia Budán keresztül kapcsolódik Mendéhez.

Irodalom: [Bakács, Bártfai, FNEsz]

MAGLÓD: Helynév, Pest vm. Mendétől nyugat-északnyugatra.

Helynévátalakzatok: Moglaut, Maglód, Maglaud.

MAGLÓD < (magyar) *mag* 'termékeny' vagy (szláv) **mogylonьсь ~ моголица* (o: mogilica) 'sír(hely)', 'síremlék'.

1344-1345: aut Dominicus de *Moglaud* – vagy *Moglaud-i* [Maglód-i] Domonkos (DL 24467). **1353:** quo presente Demetrius filius Stephani de *Maglod* – akinek jelenlétében *Maglod-i* István fia Demeter (DL 4389).

Megjegyzés: A név keletkezése és jelentése továbbra is vita tárgyát képezi. Billével kapcsolatos határ- és területi vitái ismertek: a maglódiak több alkalommal burkoltan területet akartak elcsatolni, illetve engedély nélkül megművelni.

Irodalom: [FNEsz]

MALOMVÖLGY: Földrajzi köznév, völgy Bille északnyugati részén.

Helynévátalakzat: nincs. Összetett szó: MALOM + VÖLGY.

MALOM < (latin) *molina* 'malom' vagy (német) *Mulin* 'malom'.

VÖLGY vö. KATONAVÖLGY névcikkben.

1664-1666: „kelet felé menvén, Tarcsai [Nagytarcsa], Köröstyös [Rákoskeresztúr], Csapa [Rákoscsaba], Piecsel [Pécel] falukon áthaladva, Malomvölgye nevezetű szorosba jöttünk. Szűk, mocsaras, átkos leshely ez, mert a hitetlenek [értsd: keresztények] itt leshelyeket készítenek s Allah szolgáit elfogják. Mi a környékbeli leshelyeket kikémlélvén, szerencsésen keresztülmentünk...” (Cselebi 1908: 107).

Megjegyzés: A *Malomvölgye* elnevezés Mende billei részén található, valószínűleg szárazmalom működött ott. Leshelyként a Katonavölgygel együtt rejtőzködésre szolgált. További írásbeli bizonyítékok az 1848-1849-es szabadságharc idejéből származnak (vö. a tápióbicskei és isaszegi ütközeteket 1849-ben).

Irodalom: [EtSz]

MENDA: Helynév, Pest vm., vagy női név. *Helynévátalakzat:* Mende.

Női név (egyén név) < (latin) *menda* 'hiba', '(testi-fizikai) fogyatkozás'; 'hazug'; 'fattyú'.

NŐI NÉV: 1141-1161 között: [dedi ...] Minori filiae IV. puellas: Maina, *Menda*, Serelmes, Gunte – [adtam ... a] Kisebbik lányomnak négy női szolgát: Mainat, *Mendat*, Serelmest, Guntet (FCD II: 93).

HELYNÉV: 1321: comes Finta filius Samel nobilis de *Menda* – Sámel fia Finta ispán, *Menda-i* nemes (DL 95274, DL 104836). **1330:** comes Fyntha de *Menda* – Menda-i Fyntha ispán (DL 271947). **1330:** comes Fyntha dictus Paruus filius Danielis de *Menda* – *Menda-i* Dániel fia, más néven Kis Fyntha ispán (DF 254600, DF 2546001).

Megjegyzés: Menda személy- és helynév. Más-más a jelentésük. Helynévi jelentése kb. Mézesnek felel meg, vö. Medovarce – Méznevelő. Egyébként Menda Mende tót elnevezése. Vö. még **MENDE** névcikk.

Irodalom: [FCD]

MENDE: Helynév, Pest vm. *Helynévátalakzatok:* Menda, Minde, Mend.

MENDE ~ (szláv/tót) *Menda*. < (szláv) *mędъ* 'méz' vagy (ötörök-tatár) *mende* '(kolduló) szerzetes, (Isten) szolgája'.

1324: Phynta filius Samuelis fidelis noster de *Mende* – Phynta, Sámuel fia, *Mende-i* hívünk (DL 61173, DL 73080). **1411:** de possessionibus Naraasapath predicta et *Mende* uocatis – az előbb említett Naraasapath [Nyárasapát] és *Mende* nevű birtokokból (DL 70787).

1469: in possessione ipsorum *Mende* uocata – *Mende* nevű birtokukon (DL 16836). **1561:** Totale et integrum predium desertum *Mend* – A teljes és egész *Mend* [Mende] elhagyott pusztát (KK 3.945). **1676:** Minde: fl[orens]. Desertum, süliek vetik – *Minde:* forint. Pusztá, sülyiek vetik (Szakály 1995: 194).

Megjegyzés: Számos felfogás küzd, hogy megállapítsa a helynév eredetét és jelentését. Az itt közölt két változat tűnik a legvalószínűbbnek. A török korból származó Minde szó a közös, közösségi, fel nem osztott birtok jellegre utal: mindé... A mai Mende egykori településrészei 1594 után pusztává váltak, a lakói elmenekültek. Vö. még **MENDA** névcikk.

Irodalom: [FNEsz, Szakály]

NYÁRASAPÁTI: Helynév, Külső-Szolnok vm. Napjainkban Pest vm.

Helynévátalakzatok: Nyarasapathy, Naraasapath, Nyarasapathy. Kiejtés szerint az eredeti név: *Nyárasapáti*. Összetett szó: NYÁRAS + APÁTI.

NYRAS/NYÁRAS – NYR < (ugor) *nyr* ~ nyír 'nád', 'vessző'. NYÁRAS < (ugor) *ńora* 'mocsár'.

APÁTH(Y), vö. **APÁTI** névcikket!

1376: Nicolaus filius Sebastiani de *Nyrasapathy* – *Nyárasapáthy-i* Sebestyén fia Miklós (DL 6353). **1411:** de possessionibus *Naraasapath* predicta et *Mende* uocatis – az előbb említett *Naraasapath* [Nyárasapáth] és *Mende* nevű birtokokból (DL 70787). **1469:** ad molendinum in possessione *Nyarasapathy* uocata in comitatu Zolnokexteriorj existente

habitus – Külső-Szolnok vármegyében levő *Nyárasapathj* [*Nyárasapáthi*] nevű birtokon birtokolt malomhoz (DL 16836).

Megjegyzés: A Nyárasapáthy család, amely nevét Nyárasapáth faluról kapta, mintegy száz éven át birtokolta Mendét. Az 1400-as években a két település más-más vármegyében – Nyárasapáth Külső-Szolnok vármegyében, Mende pedig Pest vm-ben – található.

Irodalom: [EtSz, FNEsz]

OSZLÁR: Helynév, Pest vm. Mendétől keletre, Süllyás nyugati településrésze.

Helynévátalakítások: Uzlar, Azlar, Ozlar, Oslar.

OSZLÁR < (török) *as* 'jász', 'alán' + *-lar* a többes szám jele.

1252: terram *Ozlar* arabilem ad tria aratra – *Ozlar* három ekealjányi szántóföldjét (DL 363). **1259:** dedimus siquidem terras *Uzlar* et Sul uocatas – minthogy *Uzlár* [Ozlár] és Sul [Süly] földeket adtuk (DL 492, DL 539). **1274:** terra *Oslar* uocata – *Ozlár* nevű föld (DL 40120). **1283 körül:** terre earundem sororum *Azlar* uocate – a nővérek *Azlar* nevű földjei (DL 4243).

Megjegyzés: Az OSZLÁR szó népnév/törzsnév 'ászok', 'jászok' jelentéssel. Az UZLÁR előfordulás pedig az *úzokra* utal. Oslár Apáti határosa és 1312-ig a Nyulak-szigeti apácák birtoka volt.

Irodalom: [Bakács, FNEsz]

PANNONHALMA: Helynév, Győr vm. Összetett helynév: PANNON + HALOM.

PANNON < (latin) *pannus* 'posztó darab', 'rongy'.

HALOM < (szláv) *chъmъ* 'kis domb', 'halom'.

1274: ex parte autem occidentalis plage separat terra abbatis sancti Martini de Sacro Monte Pannonie – nyugati égtáj felől pedig Pannónia szent hegyén levő Szent Márton apátjának földje választja el (DF 207118).

Megjegyzés: A falu eredeti neve 1350 után Szentmárton. Mendéhez az apátságán keresztül kapcsolódik: a monostor apátjának (az apátságnak) 1306-ig Apáti néven birtoka volt Oslár nyugati szomszédságában.

Irodalom: [EtSz, FNEsz]

PÉCEL: Helynév, Pest vm. Mendétől észak-északnyugatra.

Helynévátalakítások: Pecheel, Pechyel, Pecli.

PÉCEL < (német) *Pezili* ~ *Pecili* " ~ (német) *Petz* ~ (német) *Pecz*, *Peczel* 'Péter' (beceneve) vagy (szláv) *Pess*, *Pessek* 'Péter'. Vö. **PÉTER** szn.

1041: de principibus regni ... *Pezli* – az ország hercegeiből ... *Pezli* (SRH I: 326). **1152:** Evtachius filius *Pecli* – *Pecli* fia Eutachius (Sztp I: (81)). **1323:** quo presente Demetrius de *Pecheel* homo uester quandam terram Twuz uocatam, in comitatu Pestiensis existentem – akinek jelenlétében az emberetek *Pecheel*-i [Pécel-i] Demeter a Twuz [Túz] nevű földet, amely Pest vármegyében található (HO I: 120).

Megjegyzés: Bille ismert birtokosai között jelentek meg a később Péceli/Pécely nevet felvevő elődök, akik az 1300-as évek közepén a Bille-i megkülönböztető nevet viselték.

Irodalom: [FNEsz, Bahlów]

PÉTERI: Helynév, Pest vm. Mendétől délnyugatra.

Helynévátalakítások: Petrus, Patery, Patruy.

PÉTERI < (latin) *Petrus* 'Péter' vagy (szláv) *Petre* 'Péter' + *-i* birtokviszonyt jelző betű (-é ~ Péteré).

1074: Rex ... descensus in curia filii *Petri* – A király ... megszállt Péter fia kúriájában (udvarházában) (SRH). **1262-1270:** terra Ozlar ... Christophori et *Petri* ac cognatorum suorum de *Pat*[wr]y – *Pat*[wr]y-ból [*Péteriből*] való Kristófnak és Péternek, valamint az [anyai ágú] rokonaiknak az Ozlar nevű földje... (DL 577).

Megjegyzés: Az első kapcsolat Bille és Péteri között a birtokosa miatt valósult meg, ami később területi vitákhoz vezetett. Ennek egyik következménye, hogy Bille az 1700-as években is veszített területének Péteri felé eső részéből (vitatott területek).

Irodalom: [SRH, FNEsz]

PUSZTA: Földrajzi köznév. Településtípus.

PUSZTA < (latin) *praedium/predium* < (szláv) *pustъ* 'kietlen', 'elhagyott'.

1093: Nonum *predium* est, quod dedit Gurcu licencia regis, et partem prati, quod est infra terminum alterius uille, regalis pristaldus quorum vocatur Graba – A kilencedik *puszta* az, amelyiket Gurcu a király engedélyével adott, és egy rét részét, amely egy másik falu határán belül van, melyek királyi poroszlját Grabanak hívják (DF 206803). **1627:** ratione Minde, Bille et Szent István *praediorum* – Mende, Bille és Szentistván *puszták* címén/ügyében (Soós).

Megjegyzés: A latin pr(a)edium szó elsődleges jelentése 'birtok', 'jószág' volt, másodsorban elhagyott helységet, települést (*deserta*) jelentett. Ellentéte a *uilla* (ṡ: *villa*), amelyet rendszerint falunak fordítunk. A feltételezések szerint Apáti falu előzménye Gurcu által a bencéseknek adományozott puszta lehetett. A XVII. században a mai Mende mindhárom településrésze ismét *puszta* volt.

Irodalom: [EtSz, FNEsz, Soós]

PÜSPÖKI: Helynév, Pest vm. *Helynévátalakítások:* Pispuki, Pyspuky.

PÜSPÖKI < (görög) *ἐπίσκοπος* [ṡ: *episzkoposz*] 'megfigyelő', 'felügyelő', 'felügyelő'.

1219: Fiachiam, Bolosit de villa *Pispuki* pro furto – *Pispuki* [Püspöki] faluból való Farkast, Balázst lopásért (VR 192). **1352:** per quam fossam uersus possessionem *Pj̃spuky* – amely árkon át *Pj̃spuky* [*Püspöki*] birtok felé [halad] (DL 75366). **1353:** quod ipse quandam possessionem suam *Pyspuky* uocatam in comitatu Pestiensis in contingua uicinitate possessionis Gemereu nuncupate a parte occidentis existentem ... magister Johannes predictam possessionem *Pispuky* – hogy ő egykori *Pyspuky* [*Püspöki*] nevű birtokát, amely Pest vár-

megyében a napnyugatról levő Gemereu birtok közvetlen szomszédságában található ... János mester az előbb említett *Pispuky* [Püspöki] birtokot (DL 41202).

Megjegyzés: Püspöki az egykori Bille és Gyömrő között, Gyömrőtől keletre(!) terült el. Valószínűleg a Váci egyházmegye birtoka volt. A területét királyi utasításra 1583-ban a Tassy örökösök (Halmi Gábor és Ráday Gergely) kapták meg, akik minden bizonnyal a török időkben Gyömrőhöz csatolták.

Irodalom: [VR, Bakács, Bártfai]

SÁP: Helynév, Pest vm. Sülysáp része, a mai Mende észak-északkeleti szomszédja.

Helynévátalakzatok: Sap, Saap, Sapj.

SÁP < (magyar) 'sápad' vagy 'sápaszt' vagy (csuvas) *säp* 'gyeplő'.

1219: statuit ante nos quendam nomine Ipolitum de uilla *Sap* – bizonyos Hipolit nevű személyt állított élénk *Sap* [Sáp] faluból (VR 221). **1279:** quod Johannes filius Petri de *Saap* – hogy János, *Saap-i* [Sáp-i] Péter fia (DL 6611). **1469:** Leonardus de *Sapj* – *Sapj-i* [Sáp-i] Leonárd (DL 16836).

Megjegyzés: Sáp helynévként és megkülönböztető névként már az Árpádok idejében előfordult. A sápiaknak a környéken sokféle és sokféle formában voltak birtokaik, a származási helyükkel azonosították magukat. Vö. **SÜLY** névcikket.

Irodalom: [VR, Bakács, EtSz]

SOLUMUCHA: Helynév, Ungvár vm.(?)

SOLUMUCHA < [Sólyomos?/ (latin) falconarius, aucupes + -a kicsinyítő képző?] < 'soly-mász' (foglalkozásnév) vagy 'sulyom', *solumus* (víznév; vízi növény) + -a vagy -cha kicsinyítőképző; esetleg < (török) *çavli* 'súlyom', 'fiatal súlyom'.

1251: Villam *Solumus* super fluuium Blathnica – *Solumus* [Solymos] falut Blathnica folyó felett (DL 346). **1411:** Andreas filius Jacobi Capitan dicti de *Solumucha* necnon nobilis domina Katherina uocata – András, *Solumucha-i* Capitánnak mondott Jakab fia, valamint Katalin nevű nemzetes úrnő (DL 70787).

Megjegyzés: Solumucha ismeretlen helyen fekvő település. Nyárasapáthy Klára a Capitán felesége, Katalinnak és Andrásnak az anyja 1411 előtt Mende birtokosa volt.

Irodalom: [OkSz]

SÜLY: Helynév, Pest vm. Sülysáp része, Oszlár keleti szomszédja.

Helynévátalakzatok: Sul, Suul, Swl, Suly, Sül.

SÜLY < (török) **söñil* ~ **söñäl* 'szemölcs', 'tyúkszem' vagy (uráli) *sül* 'sün'.

1259: dedimus siquidem terras Uzlar et *Sul* uocatas ultra Danubium prope uillam Ueteris Pestis existentes – mivelhogy Uzlar [Oszlár] és *Sul* [Süly] nevű földeket adtuk, amelyek a Dunán túl Ópest közelében találhatók (DL 492). **1283:** super eandem uiam ad metas terrarum Ozlar et *Swl* uocatarum uicinatur – ugyanazon az úton Oszlár és *Swl* [Süly] nevű földek határaihoz közeledik [=határaival szomszédos] (DL 1167). **1480:** in possessionibus

Poltharazthya *Sywl* Saagh et Tethe uocatis in districto Pesthiensi – Poltharazthya [Pótharaszti], *Sywl* [Süly], Ság és Tete nevű birtokokon a Pesti kerületben (DL 14127). **1674:** *Sül* – *Süly* (Szakály 1995:188).

Megjegyzés: Az adományozó király a saját székhelyéhez viszonyítva határozta meg Oszlár és Süly fekvését, ezért írta, hogy a Dunán *túl* találhatók. Süly számtalan szállal kapcsolódott Szentistván pusztához és Mindéhez [Mendéhez], például az elnéptelenedett pusztákat jelentős arányban a sülyiek művelték (vetették).

Irodalom: [AOKl, Szakály]

SZECŐ: Helynév, Pest vm. *Helynévátalakzatok:* Zecheu, Zechew.

SZECŐ < (török) *seç* 'kiválaszt'.

1211: *Zecheu* – *Zecheu* [Szecő] (PRT X: 503). **1264:** in uillis Jeneu, *Zecheu* – Jenő, *Szecső* falvakban (DL 567, DL 580).

Megjegyzés: A török időkben Bille, Mende és Szentistván pusztává vált. Az 1600-as évek közepén a szecőiek is művelték a földjeiket, amit Bosnyák Judit megtiltott. A település mai neve: *Tápiószecső*.

Irodalom: [FNESz, DTS, PRT]

SZENTISTVÁN PUSZTA: Patrocíniumi helynév, Pest vm. Mende keleti településrésze. Összetett szó: SZENT + ISTVÁN + PUSZTA.

SZENT < (szláv) *svetĭ* 'szent', 'istenek', 'isteneknek szentelt'.

ISTVÁN < (görög) *στέφανος* (σ: sztefanosz) 'homlokszalag', 'diadém', 'korona'.

PUSZTA < (szláv) *pustъ* 'elhagyott, kietlen', 'nagy kiterjedésű füves síkság'.

[**1418:** Zentiwan (DL 65293).] **1559:** *Szentiván pusztá* ... Mendétől északkeletre, Oszlár pusztá mellett feküdt (KN1) **1562:** *Szent István pusztá* (KN2).

Megjegyzés: Ilyen néven csak a török időktől adatolható, de a PUSZTA földrajzi köznévről arra utal, hogy korábban – esetleg más néven – lakott hely volt. Megkockáztatható, hogy előző neve egy ideig talán *Szentiván* is lehetett. Ebből következően az első név szerinti említése az 1420-1430-as évekre tehető.

Irodalom: [Etsz, Bakács, KN1, KN2]

SZÚNYOG: Helynév, Pest vm. *Helynévátalakzatok:* Zwnugh, Szunyog.

SZÚNYOG < (török) **siniq* vagy **sinuq* 'légy, szunyog'.

1428: *Szunyg* (Bakács). **1479:** porciones possessionarias nobilium Emerij de *Szunyg* et Valentini Uras dicti de Szent Dienes in possessionibus *Szunyg* predicta et Agasegyház vocatis – *Szunyg-i* Imre és Szentdienes-i Urasnak mondott Bálint nemesek birtokrészeit az előbb említett *Szunyg* és Ágasegyház nevű birtokokon (DL 32731).

Megjegyzés: Az országban több vármegyében található Szúnyog nevű település. Úgy vélem, hogy a Pest vm-it indokolt megnevezni, bár oklevélbeli előfordulása mintegy száz évvel későbbtől adatolható. Mendéhez a Szúnyog-i családon keresztül kapcsolódik

(1428), akik Billén először zálogbirtokosok voltak, majd birtokot szereztek.

Irodalom: [Csánki, Bakács]

TANYA: Földrajzi köznév. Településtípus. *Szóvaltozatok:* tana, thona, tonya, thagna, tanya.

TANYA < (szláv/orosz) *топя* [ɔ: tonya] 'halászhely', 'hely, ahol kivetik a hálót'.

1095: In portu modosa est piscatio libera que uulgo dicitur *tana* – A Modosa [Madocsa] rév-nél egy szabad halászhely van, amit közönségesen *tananak* [tanyának] mondanak (OkISz).

Megjegyzés: A tanya szó az ómagyar korban a halászattal függött össze – azt a helyet jelentette, ahol a hálót kivetették. A későbbi évszázadokban lényeges változás nem történt. Az 1500-as években kezdett jelentése „szállás”-ra, *tartózkodási helyre* módosulni, és ezt követően alakult ki mai jelentése. A rendelkezésre álló adatok szerint Bille és Mende a szó mindkét változatának megfelelt.

Irodalom: [EtSz, OkISz]

TÁPIÓ: Földrajzi köznév, folyónév.

Névváltozatok: Barina, Tapeu, Thapeu, Tapey, Tapyo. Összetett(?) szó: TAP + IÓ.

TAP < (ugor?) **top*- 'elmerít', 'belefullaszt'.

IÓ < (ugor) **polz* 'folyó'(?).

1275: ad aquam *Tapeu* vocatam – *Tapeu* [Tápió] nevű vízhez (DL 1091). **1304:** prope fluuium *Thapeu* – *Thapeu* [Tápió] folyóhoz közel (DL 1664). **1344-1345:** prope fluuium *Tapey* uocatam – *Tapey* [Tápió] nevű folyóhoz közel (DL 24467). **1390:** penes aquam *Tapyo* – a *Tápió* vize mellett (DL 44473).

Megjegyzés: Melich János (MNY 1925) szerint a szó jelentése az erdővel függ össze (erdőisten), Horger Antal (MNY 1927) szerint pedig Tápé alapszavával. Egyikőjük sem tekinti a Tápió folyónevet összetett szónak. Szerintük a legrégebbi alak: **Tápau*, **Tápay* lehetett. Vö. még **BARINA** névcikk.

Irodalom: [EtSz, FNEsz, Bakács, MNY]

TETE: Helynév, Pest vm. Mende billei részének (a mai Kásavölgynek) déli szomszédja.

Helynévváltozatok: Thete, Thethe, Thetey.

TETE < (latin) *culmen*, *apix* 'csúcs', 'tető' < (török/mongol) *teth* '(méltóságnév)', 'herceg' + -e helynévképző, birtokviszonyt kifejező szócska (*teté* ~ *hercegé*) vagy kicsinyítő képző.

1330: Beke filius Laurencii de *Thetey* pro se – Beke, a *Thetey-i* [Tete-i] Lőrinc fia a maga nevében (DL 56719). **1361:** *Thete* (DL 41466). **1401:** a parte possessionum Petri et *Thete* – Petri [Péteri] és *Thete* [Tete] birtokok felől (DL 8650).

Megjegyzés: Tete Billétől dél-délnyugatra fekvő határosa. A Nempze/Nemze családon keresztül kerül kapcsolatba Billével: Belye (Bille 1351-ben) és Tete (1359-ben) lett a Nemze család birtoka.

Irodalom: [Bakács]

TÚZBEREK: Helynév, Pest vm. Az egykori Bille északi szomszédja, napjainkban Maglód része. *Helynévváltozatok:* Thuz, Twuz. A TÚZBEREK összetett szó: TÚZ + BEREK.

A *népi* etimológia szerint a TÚZ előtag a TÚZOK [(latin) *pullus tardae*] nevű madár rövidült változata, a *tudományos* felfogás a TÚSZ [(latin) *obses*] vagy a TŰZ [ignis] szóból származtatja.

TÚZ ~ TÚSZ < (ismeretlen) *túsz* 'kezesnek átadott személy', 'személyzálog'.

BEREK < (német) *berg* 'hegy' ~ (szláv) *breg* 'emelkedő' vagy (finnugor) *perz* 'sár', 'mocsár'.

1295: Filium suum in manus teutonicorum dare non formidasset quod wlgou *Thwz* dicitur – Nem félt a fiát a teutonok kezére adni, amit közönségesen *Thwznak* [túsznak] mondanak (MES II: 373). **1323:** terram *Twuz* uocatam – *Twuz* [Túz] nevű földet (HO I:120, Bakács). **1324:** Laurencii dicti *Thuz* – *Thuznak* [túsznak] mondott Lőrinc (DL 2266). **1352:** ad quondam uiam ad possessionem *Thuz* uocatam – egykori úton *Thuz* [Túz] nevű birtokhoz (DL 75366).

Megjegyzés: A TÚZ szó személyre és helyre egyaránt vonatkozhat. A TÚZBEREK szóösszetétel azonban helyet jelöl; értelme és jelentése kizárja, hogy személynévként funkcionáljon. Ugyanakkor feltételezhető, hogy a BEREK birtokosa korábban TÚSZ lehetett, esetleg a terület egykor TÚSZok fogva tartására szolgált. (TÚSZok ≠ TÚZOK. A TÚZOK szó az 1500-as évektől adatható.) A területe az 1300-as években részben Billére nyúlt át. Vö. még **KATONAVÖLGY** névcikket.

Irodalom: [OkISz, HO I, Bakács]

ÚRI: Helynév, Pest vm. Szentistván déli szomszédja. *Helynévváltozatok:* Hury, Wry.

URI < (török) *urî* 'ifjú', 'mag', 'utód'.

1252: ad terras abbatis de Pancutha nomine *Wry* – a Pancutha-i [pankotai] apát *Wry* [úri] nevű földjéhez (DL 363). **1324:** aliis possessionibus Wysk Scenthegud *Huri* Uyfalw ... – más birtokoktól: Wysktól [(Ipoly)visktól], Scenthegudtól [Szentegyedtől], *Huritól* [Úritól], Uyfalwtól [Újfalutól] ... [megfosztotta] (DL 2232).

Megjegyzés: Uri a mai Mende pusztaszentistváni településrészének déli határát alkotja. Abban az időben a pankotai apát úri nevű földje érintkezett Oslár és Apáti földjével, vagyis szőghatárt zártak be. Mindhármán egyházi birtokok voltak. Billét és Mendét a török időkben az úriak is művelték.

Irodalom: [FNEsz]

VERBŐC: Helynév, Ugocsa vm. *Helynévváltozatok:* Vrbeuch, Verbewcz, Werbewtz.

VERBŐC < (bolgár) *Върбовец* [ɔ:verbovec] 'füzes', 'fűzfával benőtt hely'.

1251: terram ... *Vrbeuch* nomine, quae quondam fuerat hereditaria Marci – *Vrbeuch* [Verbőc] nevű ... földet, amely egykor Márk örökölt földje volt (FCD 4_2:96). **1372:** ad facies possessionum Dab et *Uerbeuch* uocatarum – Dab és *Uerbeuch* [Verbőc] nevű birtokok területén (DL 6039). **1522:** Fideli nostro egregio magistro Stephano de *Werbewcz* – hívünknek, vitézlő *Werbewcz-i* [Verbőczi] István mesternek (DL 23699).

Megjegyzés: Werbőczy Istvánt származási helyéről nevezték el. Mendére 1522-ben iktatták be (DL 30348). Nevét ekkor már de *Werbewcz*-nek [(*Werbőcz*-i)-nek] írták, amit családnévként viselt.

Irodalom: [FCD, FNESz]

VERSEG(D): Helynév, Pest vm. *Helynévváltozatok:* Verseg, Wersegh, Wersegd, Wosian.

VERSEGD ~ VERSEG < (szláv/cseh) *vršek* 'varsa szűk bejárója, amelyen a hal betéved', 'hal-fogó szerszám fiókja' + -d toldalék.

1334-1337: Item Andreas sacerdos de *Wosian* iuratus dixit, non valere ultra IIII. marcas. – Továbbá András, *Wosian*-i [Verseg-i] pap, esküdt előadta, hogy jövedelme nem több négy márkánál (PT) **1386 körül:** prefatas possessiones *Wersegh* et Mendzenth uocatas – az előbb említett *Wersegh* [Versegd] és Mendzenth [Mindszent] nevű birtokokat (DL 7228).

1395: siue Ampod de *Wersegd* alys absentibus – vagy *Wersegd-i* [Versegd-i] Ampod mások távollétében (DF 251781). **1446:** altero Nicolao et Georgio de *Versegd* – egy másik Miklósnak és Györgynek *Versegdről* (DL 14004).

Megjegyzés: A pápai tizedjegyzékben (PT) Wosian helynév talán Varsányra hasonlít jobban, a Szolnoki főesperesi kerülethez tartozás szintén ennek lehetőségét támasztja alá. Bakács szerint azonban Verseg valószínűbbnek tűnik. A helynév Mendéhez a török korban Versegdy/Versegdi László végvári vitézen keresztül kapcsolódik, aki a birtokosa volt.

Irodalom: [Bakács, PT, FNESz, FE]

ZABAR: Helynév, Nógrád vm. Bártfai Szabó szerint Somogy vm. *Helynévváltozatok:* nincsenek. ZABAR < (szláv) *zabor* 'fenyves mögötti hely'.

1526: Karaz-i Pereny Pál és István lányait Katalint *Zabar*-i Benedeknét és Annát Tharkan-i Lászlónét beiktatta (Bártfai 1467). **1568:** donatio bonorum infrascriptorum ... egregys Petro *Zabarj*, et Joanni Andreffj facta – alulírott javak adományozása ... vitézlő *Zabarj* Péternek és Andreffj Jánosnak megtörtént (KK 3.1198).

Megjegyzés: A király nemes Býllye-i [Bille-i] János magtalan halála miatt Bille prédiomot 1568-ban Zabary Péter és Andreff János végvári vitézeknek adományozta.

Irodalom: [Bártfai, FNESz]

ZERÉND: Helynév, Zaránd vm. *Helynévváltozatok:* Zelend, Zarind, Belzerend, Zarand.

ZERÉND < (török) 'szerető', 'szeretett', 'kis mormota'.

1326: quod possessiones *Zerend*, Theeth ... hereditarie ... Item Thamaaz, *Belzerend* – hogy *Zerend* [Zerénd], Theeth ... örökölt birtokok ... Továbbá Thamaaz, *Belzerend* [Belzerénd] (DL 28575). **1382-1387 között:** Item Nycolaus sacerdos de uilla *Zelend* – Továbbá Miklós pap *Zelend* faluból (PT). **1483:** Buda de Zelend ... in comitatu de *Zarand* – *Zelend*-i Buda ... *Zaránd* vármegyében (DL 18786, DL 29857).

Megjegyzés: Apáti 1326-ban Zerend-i Salánk fia Buda birtoka lett.

Irodalom: [Csánki, PT]

Személynévtár

A *Személynévtár* az egyénneveket (egy- és többemű neveket), az előfordulásuk évét, alakját és az idézett helyet tartalmazza. Átírásukkor – néhány kivételtől eltekintve – az egyénneveket (keresztneveket) alanyesetbe tesszük. Szükség esetén megjegyzést fűzünk hozzájuk.

ALBERT: m.

ALBERT < (latin) *Albertus* < (germán) *Adalbert* 'nemes+fényes'.

1428: Szunyogh-i Miklós fia Demeter fia ... *Albert* (Bakács). **1523:** *Albertus* Nagh in Bellje – billei Nagy *Albert* (DL 30348).

Megjegyzés: Az idézett szövegrészben Bille helység neve Nagh Albert lakhelyeként jelenik meg, amely nem klasszikus értelemben vett megkülönböztető névelem. Nevezett családi neve Nagh (Nagy).

ANDRÁS: m, (latin) Andreas.

ANDRÁS < (görög) *Ἀνδρέας* (α: Andreasz) 'férfias'.

1411: *Andreas* filius Jacobi Capitan dicti de Solumucha – *András*, a Solumucha-i Kapitánynak mondott Jakab fia (DL 70787). **1507:** *Andreas* filius ... condam Johanne Jakchj – *András*, néhai Jakch János ... fia (DL 72160).

Megjegyzés: A Capitan dictus megkülönböztető névelem, amely átmenetet képez a Kapitány foglalkozásnévi eredetű családnévhez.

ANNA: f, (latin) Anna.

ANNA < (héber) *חנה* (ח: Hannah) 'könyörület'.

1586: Bothi Zunyoghgy István [lánya] ... *Anna* [nemes Rabi Andrásné] (Bártfai).

Megjegyzés: *Anna* 1586-ban Bille egyik magyar birtokosa lett.

BALASSA: családnév/vezetéknev.

BALASSA < (latin) Blasius 'Balázs' vagy (görög) *βασιλεύς* (α: baszileusz) 'uralkodó, király' + -a toldalék (kicsinyítő képző?).

1635: Balassa Imre felesége sz. Bosnyák Judit.

Megjegyzés: Bosnyák Judit 1635-től Bille, Mende és Szentistván puszták birtokosa lett. 1657-ben eltiltotta az összes szomszéd, valamint Szecső település lakóit említett puszták használatától.

BALÁZS: m.

BALÁZS < (latin) *blasius* 'dadogó' < (latin) *balo* 'hebeg', 'dadog'.

1431: *Blasius* ... filij Clementis de Bilye – Bille-i Kelemen fia ... *Balázs* (DL 98134).

BARNABÁS: m, (latin) Barnabas.

BARNABÁS < (arámi, héber) *בִּרְאָבָא* (α. Bar Abba) 'az apa/atyá fia'.

1355: *Barrabas* ... de Byllye – Bille-i ... *Barnabás* (DL 4562).

Megjegyzés: Bille-i Barnabás többedmagával lett kijelölt örökös Pécely Péter végrendeletének, amelyet Pál nevű fia elvesztése után írt. Vö. *Főbb birtokosok rokonsági hálójá* című fejezetet.

BÁLINT: m, (latin) Valentinus.

BÁLINT < (latin) *valens* 'erős', 'egészséges'.

1428: Szunyog-i Miklós fia Demeter fia *Bálint* (Bakács, Bártfai).

Megjegyzés: A Szunyog-i/Szunyoghgy család billei birtoklása egészen 1586-ig követhető nyomon.

BENEDEK: m.

BENEDEK < (latin) *Benedictus* 'áldott'.

1372: *Benedictus* fil[ius] Pethrizlai – Petrizlaus fia *Benedek* (DL 17108). **1391:** *Benedictus* de Mende – Mende-i *Benedek* (DL 42503). **1431:** *Benedictus* fil[ius] Clementis de Bille – Bille-i Kelemen fia *Benedek* (DL 98134).

Megjegyzés: Benedek név 1372-ben Billével kapcsolatban merült fel. Ugyancsak Benedek nevezetű volt az a Mende-i, aki az 1300-as években megkülönböztető névelemként a birtok nevét utolsóként viselte.

BENTICHEA. f.

BENTICHEA < (német) *Bendig*, *Bendix* < (latin) *Benedicta* 'áldott'. Vö. még **PENDYTH.**

1245: *populis domine Bentichee – Bentichea* úrnő népeinek (DF 33704).

Irodalom: [FCD, CDR, Bahlw].

BOSNYÁK: népnév < (latin) *Bosnensis m/f*, *Bosnense n*.

BOSNYÁK < (illír) *bosona/basana* 'folyó víz'.

1627: Thomas *Bosnyak* de Magyarbél – magyarbéli *Bosnyák* Tamás (Soós).

Megjegyzés: A Bosnyák család nevének eredete nem egyértelmű. Szerintünk népvévet viselt. Igazgatási szempontból Billét, Mende birtokot és Szentistván pusztát egy kézbe vonta össze. Vö. még *A Bosnyák család genealógiája 1700 előtt* című kimutatást.

BUDA: m, (latin) Buda.

BUDA < (szláv) *budit* 'kelt' 'ébreszt', vagy (páli/szanszkrit) *bódhi ~ Buddha* 'megvilágosodott'.

1326: *Buda* filius Salank – Salánk fia *Buda* (DL 28575).

Megjegyzés: Az 1200-1300-as években több zárandi származású birtokos jelent meg a környéken. Ezek közé tartozott Salánk fia Buda is, aki 1326-ban Apátit örökölte meg.

DEMETER: m, (latin) Demetrius.

DEMETER < (görög) *Δημήτριος, Δημήτηρ* (ϝ: Démétriosz, Démétér) 'Démétérnek ajánlott' (Démétér a földművelés istennője).

1561: *Demetrius* Mathjws – Mátyus *Demeter* (KK 3.945).

Megjegyzés: Mátyus Demeter százados nem egészen egy évvel azután, hogy a király Mende birtokot neki és egyik végvári vitéz társának adományozta, 1562-ben egy csata során meghalt (Szarka).

DRAGWYN: m, (latin) draco.

DRAGWYN < (szláv/horvát) *dragûn* 'sárkány', vagy < (német) *drachin* 'sárkány'.

1355: *Dragwyn ... de Byllye – Bille-i ... Dragwyn* (DL 4562).

Megjegyzés: Az 1355-ben kelt végrendelet egyik billei kedvezményezettje.

Irodalom: [Bezljaj, Förstemann]

EMSE: m, régi magyar személynév.

EMSE < (eredete ismeretlen) [< *em* 'ég', 'levegő'(?) + -se kicsinyítő képző].

1318: Johanne filio Nicolaj filij *Emse* – János, *Emse* fia Miklós fia [névében] (DL 40381).

Megjegyzés: Az ómagyar korban az Emse férfinév volt [vö. még *Embe?* ~ *Embes* a DF 238281 oklevélben]. A rendelkezésre álló adatokból nem egyértelműen következik, hogy Emse billei birtokos lett volna. Viszont rokoni kötelék fűzte a billei Simon fia Péterhez és Istvánhoz, valamint Gyömrő-i Mátyáshoz és fiaihoz, Miklóshoz és Mátyáshoz (DL 40381).

Irodalom: [Bakács, Pallas *Emse* szócikk]

ERZSÉBET: f, (latin) Elisabeth.

ERZSÉBET < (héber) *אֵלִישֶׁבַע* (ϝ: Eliseba) 'Isten az én esküm', 'Isten megesküdött'.

1522: *Elisabeth* [puella Stephani Werbewcz]—*Erzsébet* [Werbőcz-i István lánya] (DL 72197).

Megjegyzés: Az oklevél szerint fiai elhalálózása esetén Werbőczy István két lánya (Erzsébet és Orsolya) örökölhét.

FÁBIÁN: m, (latin) Fabianus 'Fabius nemzetséghez tartozó'.

FÁBIÁN < (latin) *faba* 'babos', 'babtermesztő'.

1469: *Fabianus* de Apathy – *Fábián* Apáthyból /Apáthy-i Fábián/ (DL 16836).

Megjegyzés: Nyárasapáthy Görgynek és Margit nevű feleségének Mende birtokra történt idézésekor királyi emberként bukkant fel a neve. Az egyénnev megkülönböztető eleme (Apáthy) bizonyíték arra, hogy Apáthy (falu) Mende birtok határosa lehetett.

FERENC: m, (latin) Franciscus.

FERENC < (olasz) *Francesco* 'francia'.

1507: *Franciscus* [filius Stephani de Werbewcz] – *Ferenc*, [Werbőczy István fia] (DL 21715).

1586: Bothi Zunyoghgy István fia ... *Ferenc* (Bártfai).

Megjegyzés: Werbőczy István fiai: Ferenc és Péter lehetséges mendei örökösökként jelentek meg egy adományozás nyomán, de később elhunytak. 1522-1523-ban helyettük Imre testvérüket iktatták be.

FINTA: m/f, helynév, férfi és női név; Mendével kapcsolatban kizárólag férfi személynév.

FINTA < (latin) *curvus*, *inflectus* 'görbe', elhajlott';

FINTA < (ómagyar?) *fit* 'görbült, ferde, görbe', 'pisze'.

NŐI NÉV: 1141-1161 között: Maiori filiae meae III. puellas dedi: Feina, *Finta*, Vrancía – A nagyobbik lányomnak 3 női szolgát adtam: Feinat, *Fintat*, Vranciat (FCD II: 93).

FÉRFI NÉV: 1321: comes *Finta* filius Samel nobilis de Menda – Sámel fia *Finta* ispán, Menda-i nemes, vagy: Mende-i nemes Samel fia *Finta* ispán (DL 95274, DL 104836). **1324:** *Phynta* filius Samuelis fidelis noster de Mende – *Phynta*, Sámuel fia, Mende-i hívünk (DL

61173, DL 73080). **1330:** comes *Fyntha* de Menda – Menda-i *Fyntha* ispán (DL 271947). **1330:** comes *Fyntha* dictus Paruus filius Daniel[is] de Menda – Menda-i Dániel fia, más néven Kis *Fyntha* ispán (DF 254600, DF 2546001). **1355:** *Fynta* ... de Byllje – Bille-i ... *Fynta* (DL 4562). **Megjegyzés:** Mende birtokkal kapcsolatban a Finta férfinév kizárólag az 1300-as években fordult elő, később nem.

Irodalom: [Pais, FCD]

GYÖRGY: m, (latin) Georgius.

GYÖRGY < (görög) Γεώργιος (ᾱ: georgiosz) 'földműves'.

1355: *Georgius* ... de Byllje – Bille-i ... *György* (DL 4562). **1437:** *Georgius* dictus Nemze de Gomba – Gomba-i Nemzének mondott *György* (DL 13092). **1467:** *Georgius* de Nyarasapath – Nyárasapath-i *György* (DL 90103). **1469:** *Georgius* de Nyarasapathy – Nyárasapathyból való *György* (DL 16836).

Megjegyzés: Bille-i Györgyöt 1355-ben Pécely Péter a fia halála után az egyik örököséként nevezte meg.

HERBORDUS: m.

HERBORD < (német) *Herbordus* '(had)sereg+pajzs'.

1351: *Herbordus* de Gumbas – Gomba-i *Herbordus* (DF 251722).

Megjegyzés: Bár 1351-ben fordul elő Billével kapcsolatban a név, de csak Herbord fia Miklós tekinthető billei birtokosnak. Ezért az egész kifejezés identifikáló jellegű.

IMRE: m, (latin) Emericus.

IMRE < (német) Almarich, *Emmerich* 'szorgalmas+hatalmas, uralkodó'.

1523: *Emericus* filius suus – *Imre*, a fia [ti. Werbőczy István fia] (DL 30348).

Megjegyzés: Az Imre név a török kor előtt kizárólag Werbőczy István fiának a nevéként jelent meg. Mende birtokba 1522-ben iktatták be.

ISTVÁN: m, (latin) Stephanus.

ISTVÁN < (görög) στέφανος (ᾱ: sztefanosz) 'diadém, (keskeny) korona'.

1318: *Stephanus* ... de Bylle – Bille-i ... *István* (DL 40381). **1324:** *Stephanus* frater eiusdem [sc. Phynta] – *István*, a testvére [ti. Phyntáé] (DL 61173, DL 73080). **1523:** *Stephanus* de Werbewcz – Werbőczy-i *István* (DL 30348). **1697:** *Stephanus* Koháry de Csábrágh – Csábrágh-i Koháry *István* (Soós).

Megjegyzés: Mendével kapcsolatban az István egyénnevet viselők előkelő státuszúak.

JÁNOS: m, (latin) Johannes/Joannes.

JÁNOS < (héber) יְהוֹנָתָן (ᾱ: Johanan) '(Isten) kegyelmes', '(Isten) megkegyelmezett'.

1318: *Johannes* filius Nicolai filij Emse ... de Bylle – *János*, Emse fia Miklós fia ... Billéről (DL 40381). **1401:** *Johannes* de Belje – Bille-i *János* (DL 50577). **1420:** *Johannes* ... de Byllje – Bille-i ... *János* (DL 70826). **1426:** *Johannes* de Bille – Bille-i *János* (DL 80060). **1428:** Bille-i Miklós fia *János* (Bakács, Bártfai). **1469:** *Johannes* de Byllje – Bille-i *János* (DL 16836).

1507: *Johannes* [filius Stephani de Werbewcz] – [Werbőczy István fia] *János* (DL 72160).

1586: Bothi Zunyoghy István fia *János* (Bártfai).

Megjegyzés: A billei birtokosok között viszonylag gyakori névnek számított a János.

JAKCS(Y): m, Jakab/Jákob beceneve.

JAKCS(Y) < (latin) Jacobus < (héber) יַעֲקֹב (ᾱ: Jákob) 'csaló', 'elgáncsoló'.

1444: *Jakch* de de Kwssal – Kwssal-i [Kusal-i] *Jakcs* (DL 13897). **1444:** *Jakch* de Kwsal – Kusal-i *Jakcs* (DL 14592).

Megjegyzés: A Jakcs(y) név Nyárasapáthy Klárán, Kusaly (Kwsal-i) Jakcs(y) János feleségén keresztül hozható összefüggésbe Mende birtokkal.

JUDIT: f, (latin) Judith.

JUDIT < (héber) יְהוּדִית (ᾱ: Júdíth) „Judeából való nő, zsidó nő”.

1657: Magyarbélj Bosnyak *Judit* (reg. 10.)

Megjegyzés: A Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei 282. kötetének 10. regesztája (kivonata) tartalmazza Bille, Mende és Szentistván puszták szomszédjainak eltiltását a használatuktól.

KAKAS: m, (latin) gallus.

KAKAS < (szláv) *kokoš* 'tyúk', 'kakas'.

1467: *Kakas* de Kaza – Kaza-i *Kakas* (DL 90103).

Megjegyzés: A Kaza-i Kakas familia Nyárasapáthy Katalinon keresztül kapcsolódik Mendéhez. Vö. a *Nyárasapáthy család genealógiáját* az utolsó fejezetben.

KATALIN: f, (latin) Catharina.

KATALIN < (görög) καθάρως (ᾱ: katharosz) 'tisza'.

1411: *Katherina* – *Katalin* (DL 70787). **1467:** *Katherina* ... relicta condam Nicolaj Kakas de Kaza, filia ... Nicolai filij Sebastianj de Nyarosapath ... condam Ladislaus Posar de Balazenthmýklos – *Katalin*, ... a néhai Kaza-i Kakas Miklós özvegye, Nyárasapath-i Sebestyén fia Miklós ... lánya ... néhai Balaszentmiklós-i Posar László ... (DL 90103).

Megjegyzés: Az 1411-ben jelzett Katalin az anyja, Klára után járó leánynegyedek követte Nyárasapáthy Miklóstól. A másik Katalin szintén Nyárasapáthy lány, 1467-ben másodszor is özvegy. Először Balaszentmiklósi Posar László feleségeként, majd Kaza-i Kakas Miklós feleségeként özvegyült meg. Az első férje után járó hitbért és a jegyajándékot az apja (Nyárasapáthy Miklós), majd Nyárasapáthy László kezelte, amit 1467-ben mint másodszor megözvegyült két nevelt fiával Nyárasapáthy Lászlótól követelt.

KELEMEN: m.

KELEMEN < (latin) *clemens* 'szelid, jóságos'.

1431: *Clemens* de Billje – Bille-i *Kelemen* (DL 98134).

Megjegyzés: Bille-i Kelemen fiai Balázs, Bálint és Pál. A latin szöveg többértelmű: felfogható úgy, hogy csak az apa volt billei, de úgy is, hogy csak a fiai, illetve az apa és a fiúk

egyaránt billeiek. Kelemen fiai többedmagukkal (néhány büdi – *de Bwd* – birtokos fiaival együtt) Büdről visszatérő jobbágyokat fogtak el és gyilkoltak meg.

KLÁRA: f.

KLÁRA < (latin) *clara* 'világos', híres'.

1411: *Clara* filia Sebastiani de Naraasapath – *Klára*, Nyárasapáth-i Sebestyén lánya (DL 70787). **1507:** *Clara* relictá egregy condam Johannis Jakchy de Kwssal, filia ... olim Georgy de Nyárasapath – *Klára*, a vitézlő néhai Kwssal-i Jakchy János özvegye, a néhai Nyárasapáth-i György ... lánya (DL 72160). **1550:** néhai Nyárasapath-i György lánya, *Klára*, Kwsall-i Jakchy Jánosné (Bártfai).

Megjegyzés: A Klára nevet Mende birtokkal kapcsolatban csak Nyárasapáthy családtag viselte.

KOZMA: m, (latin) Cosmas.

KOZMA < (görög) *κόσμος* (ῶ: koszmosz) 'rend', 'dísz'.

1351: *Cosma* [Belye] – [Bille-i] *Kozma* (DF 251722). **1356:** *Cosma* de Bilye – Bille-i Kozma (DL 4629). **1373:** *Cosma* de Bolya [Belya?] – Bille-i *Kozma* (DL 75374).

Megjegyzés: A [Belye=] Bille szó azért van zárójelben, mert nem közvetlenül a név után áll, vagyis identifikáló, de nem tipikus megkülönböztető névelem.

LÁSZLÓ: m, (latin) Ladislaus.

LÁSZLÓ < (szláv) *Vladislaus* 'birtoklás, uralkodás+dicsőség'.

1351: *Ladislaus* ... [filius] Cosme [Belye] – Kozma [fia] ... *László* [Bille] (DF 251722). **1355:** *Ladislaus* ... de Bylye – Bille-i ... *László* (DL 4562). **1437:** *Ladislaus* fil[ius] condam Johannis de Maroth – *László*, a néhai Maróthi János fia (DL 13092). **1438:** *Ladislaus* de Nyárasapath – Nyárasapáthy-i *László*/= Nyárasapáthyból való *László* (DL 13172). **1455:** *Ladislaus* de Nyarasapath – Nyárasapáth-i *László* (DL 15004). **1467:** *Ladislaus* filius prefati Nicolai fily Sebastianj – *László*, Sebestyén fiának az előbb említett Miklósnak a fia (DL 90103). **1507:** *Ladislaus* [filius] condam Johannis Jakchy de Kwssal – *László*, a néhai Kwssal-i Jakchy János [fia]. **1627:** *Ladislaus* Versegdy – Versegdy *László* (Soós).

Megjegyzés: A László név Bille faluval és Mende birtokkal kapcsolatban az egyik leggyakoribb név.

LŐRINC: m.

LŐRINC < (latin) *Laurentius* < (latin) *laurus* 'babér, babérkoszorú'.

1420: *Laurencius* de Býlye – Bille-i *Lőrinc* (DL 70826). **1422:** *Laurencius* de Býlye – Bille-i *Lőrinc* (DF 265850). **1422:** *Laurencius* de Býlye – Bille-i *Lőrinc* (DF 265851). **1426:** *Laurencius* de Bille – Bille-i *Lőrinc* (DL 80060).

Megjegyzés: Kizárólag billei birtokosok viseltek Lőrinc nevet.

MARGIT: f. (latin) Margaretha.

MARGIT < (görög) *μαργαρίτης* 'gyöngy'

1469: *Margaretha* consors [Georgii de Nyarasapath] – *Margit*, [Nyárasapáth-i György] felesége (DL 16836).

Megjegyzés: Margit a férjhezmenetelével került a Nyárasapáthy családba, leánykori családneve nem ismert.

MÁTYÁS: m, (latin) Matthias.

MÁTYÁS < (görög) *Ματθαίος* (ῶ: Mattathiasz) ~ (héber) *מתתיהו* (ῶ: Mattitjahú) 'Isten ajándéka'.

Megjegyzés: Vö. **MÁTYUS** nevet.

MÁTYUS: m, (latin) *Mathius

MÁTYUS < (görög) *Ματθαῖος* (ῶ: Maththajosz) < (héber) *מתתיהו* (ῶ: Mattitjahú) 'Isten ajándéka'.

1561: Fidelibus suis nobilibus Demetrio *Mathýws* et Ladislao Peczelý, ipsorumque heredibus et posteritatibus uniuersis dedit donauit et contulit – A hűséges nemeseinek, *Mathýws* [Mátyus] Demeternek és Peczelý [Péczelý] Lászlónak, valamint örököseiknek és valamennyi utódaiknak adta, adományozta és átengedte (KK 3.945).

Megjegyzés: A Királyi Könyvek szerint az eredeti adományleveleket Bécsben *in duplici papyro* őfelsége aláírásával és nagyobb bélyegzőjével ellátva bocsátották ki. A praedium Mend (Mend[e] puszt) helynév valószínűleg másolási hiba. Mátyus Demeter 1562 áprilisában elhunyt, vagyonának kezelésével Péczelyt bízták meg (Szarka).

Irodalom: [KK, Szarka]

MIHÁLY: m, (latin) Michael.

MIHÁLY < (héber) *מִיכָאֵל* (ῶ: mikaél) 'Ki olyan, mint az Isten?'

1428: Szunyog-i Miklós fia Demeter fia ... *Mihály* (Bakács, Bártfai).

Megjegyzés: A Mihály egyénnév Mende birtokhoz kapcsolódóan *hapax legomenon*nak (=egyszer említett névnek) minősül.

MIKLÓS: m, (latin) Nicolaus.

MIKLÓS < (görög) *Νικόλαος* (ῶ: Nikolaosz) 'győzelem+nép'.

1351: *Nicolaus* [filius] Cosme [Belye] – Kozma fia *Miklós* [Bille] (DF 251722). **1351:** *Nicolaus* dicti Nempze filý Herbordi de Gumbas – Nempzenek mondott *Miklós*, Gomba-i Herbordus fia (DF 251722). **1356:** *Nicolaus* filius Cosme de Bilye – Billei Kozma fia *Miklós* (DL 4629). **1372:** *Nicolaus* ... fil[ius] Pethrizlai – Petrizlaus fia ... *Miklós* (DL 17108). **1373:** *Nicolaus* filius Cosme de Bolya [Belya?] – Bille-i Kozma fia *Miklós* (DL 75374). **1376:** *Nicolaus* filius Sebastiani de Nyarasapath – *Miklós*, a Nyárasapáthyból való Sebestyén fia (DL 6353). **1411:** *Nicolaus* filius Sebastiani – Sebestyén fia *Miklós* (DL 70787).

Megjegyzés: Mende és Bille birtokokkal összefüggésbe hozható egyénnév előkelő pozíciót foglal el.

NEMPZE/NEMZE: n, népnév. (latin) Germanicus.

NEMZE < (szláv/török) *nemče/nemse* 'német'.

Megjegyzés: A Nempze/Nemze család tagjait a keresztnéveiknél (Miklós, György) tüntetjük fel. Vö. a *Főbb birtokosok rokonsági hálójá* fejezetet.

OLULYUS (OLIURIUS?): m.

OLIVÉR < (latin) *Olivarius* 'olajfa(ültető)'.

1330: *Olulyus* de eadem [= Byllie] – ugyanonnan [=Billéről] való *Olulyus* (DL 56719).

Megjegyzés: Az oklevélben az Olulyus [Olajos] név olvasata nem egyértelmű; minden bizonnyal az Olivér névnek felel meg.

ORSOLYA: f.

ORSOLYA < (latin) *Ursula* 'kis medve'.

1522: *Ursula* [puella Stephani de Werbewcz] – *Orsolya*, [Werbőcz-i István lánya] (DL 72197).

Megjegyzés: Erzsébet mellett Werbőczy István másik lánya, aki a fiúág kihalása miatt örökölheti a vagyont.

PÁL: m.

PÁL < (latin) *Paulus* 'kicsi'.

1431: *Paulus* ... filij Clementis de Billje – Bille-i Kelemen fiai ... *Pál* (DL 98134). **1480:** *Paulus* Lebi de Mende – Lebi *Pál* Mendéről /Mende-i Lebi *Pál*/ (DL 99736). **1627:** *Paulus* Bory – Bory *Pál* (Soós).

Megjegyzés: Mende-i Lebi Pál az oklevelekben még *Paulus de Leb*, vagyis Leb-i Pál néven is felbukkan, ezért helyesebb őt lebi származásúnak (Lébi leszármazottnak) tartani, Mended pedig a birtokának tekinteni.

PENDYTH. f, (latin) Pendyth.

PENDYTH < (német) *Bendig*, *Bendix* < (latin) *Benedicta* 'áldott'.

1306: nobilis matrona domina *Pendyth* filia Pauli nobilis de Bana relicta scilicet quondam Stephani filii Gregorii de Gych – nem(zet)es asszony, *Pendyth* úrnő, nemes Bana-i Pál lánya, tudniillik Gych-i Gergely fiának, a néhai Istvánnak az özvegye (DF 207118).

Megjegyzés: Az idézetből kitűnik, hogy Gych-i István özvegyének leánykori neve Bana-i Pendyth, aki nem egyszerűen nemesi származású úrnő volt, hanem *matrona*, azaz: előkelő származású nő, aki megbecsülésnek és komoly tiszteletnek örvendett.

Irodalom: [AO, PRT, Bahlów].

PÉTER: m.

PÉTER < (latin) *Petrus* < (görög) *Πέτρος, Κηφάς* (ᾱ: Petrosz, Kéfász) 'kő', 'szikla' < (arámi) *כַּפְתָּא* (ᾱ: kéfá) 'kő(darab), szikla'.

1318: *Petrus* filius Symonis ... de Bylle – Bille-i ... Simon fia *Péter* (DL 40381). **1330:** *Petrus* filius Symonis de Byllie – Bille-i Simon fia *Péter* (DL 56719). **1507:** *Petrus* [filius Stephani de Werbewcz] – [Werbőczy István fia] *Péter* (DL 72160).

Megjegyzés: Meglepően kevesen viselték a Péter nevet.

PETRIZLAUS: m. *Névwáltozatok:* Perezlaus, Perizlaus, [Berizlaus, Beryzlou].

PETRIZLAUS < (latin) *Perizlaus* ~ (szláv) *Petrizlavs* 'kőszikla+dicsőség' vagy (görög) *περιλαός?* (ᾱ: perilaosz) 'igen veszélyes', 'igen kockázatos'.

1355: *Perezlaus* ... de Byllye – Bille-i ... *Perezlaus* (DL 4562). **1364:** *Petrizlaus* – *Petrizlaus* (DL 5997, DL 6075). **1372:** *Pethrizlaus* – *Petrizlaus* (DL 17108).

Megjegyzés: A Petrizlaus név többféle változatban jelenik meg, de ugyanarra a személyre vonatkozik. 1355-ben mint leendő örököst, 1364-ben és 1372-ben pedig a fiai apjaként identifikálták az oklevelek.

Irodalom: [AO, Bakács]

SÁMUEL: m, (latin) Samuel.

SÁMUEL < (héber) *שְׁמוּאֵל* (ᾱ: Semuél) 'Isten meghallgatott'.

1321: *Samel* – *Számel* (DL 104836). **1324:** *Samuel* ... de Mende – Mende-i ... *Sámuel* (DL 61173).

Megjegyzés: A Számel név az oklevélben a Sámuel rövidített alakja (rövidítés!).

SEBESTYÉN: m.

SEBESTYÉN < (latin) *Sebastianus* 'Szebasztéből való'.

1376: *Sebastianus* de Nyrasapathy – Nyárasapáthyból való *Sebestyén* (DL 6353). **1411:** *Sebastianus* de Naraasapath – Nyárasapáth-i *Sebestyén* (DL 70787).

Megjegyzés: Ritka név, kizárólag a Nyárasapáthy családban fordult elő.

SIMON: m, (latin) Simeon.

SIMON < (héber) *שִׁמְעוֹן* (ᾱ: Simeon) 'meghallgattatás'; 'Isten meghallgatott'.

1318: *Symon* ... de Bylle – Bille-i ... *Simon* (DL 40381). **1330:** *Symon* de Byllie – Byllie-i *Simon* (DL 56719).

Megjegyzés: Bár csak egyszer fordul elő Byllie-i Simon neve, de valószínűleg az 1318-ban említett Simon fiain is őt kell érteni.

SZŐCS: *Zeuch, köznév/közszó, foglalkozásnév.

SZŐCS < (latin) *pellio*, *pellifex* 'szűcs'. (magyar) *'Zewch'* ~ 'szőcs' < (török/csuvas) **šiyüci* 'varr', 'aki varr' ~ **sigicsi* 'szabó' ~ (török) *sautči* 'bőrvért készítője', 'szűcs, szőcs'.

1561: Totale et integrum praedium desertum Mend[e] in comitatu Pesthiensi habitum, quod alias nobilis quondam Andra' *Zewch* praeuissie sed per mortem et defectum seminis eiusdem – A Pest vármegyében bírt Mend[e] egész és teljes elhagyott pusztát, amelyet különben előtte néhai nemes *Zewch* András igazgatta, de halálával és magvaszakadása miatt (KK 3.945).

Megjegyzés: Foglalkozásnévi eredetű családnév, ahol a személy neve és foglalkozása függetlenedett egymástól.

SZÚNYOG: *Zunyogh, közszó, (latin) *culex*, *conops* 'szúnyog'.

SZÚNYOG < (török) *šinek* 'légy', 'szúnyog' ~ **sunuk* 'apró vérszívó rovar'.

1428: *Szunyogi* (Bártfai).

Megjegyzés: A Szunyogiak megjelenése Billén 1428-ban Bille-i Miklós fia Jánostól zálogba vett birtokrésszel kezdődött. A család később a Bothi Szunyoghy nevet vette fel, mégpedig azért, mert a törökök *Szunyog pusztát*, a család ősi fészket Mohács után elpusztították. Szunyoghy István (Szunyogh Miklós fia Demeter dédunokája) a Szabolcs vm-i Bótra/Boótra (Ófehértó pusztájára) költözött (innen a *Bothi Szunyoghy* név), Bille birtokukat pedig a fiúk, Bothi Szunyoghy János 1586-ban átengedte testvérének, Ferencnek és Annának (Rabi Jánosnének). Vö. **SZÚNYOG** névcikket a *Helynevek* fejezetben.

Irodalom: [EtSz, MNL OL P 1423 Szunyoghy család, Bártfai]

TAMÁS: m, (latin) Thomas ‘iker’.

TAMÁS < (héber) תאומים (ṭ: te’om) ‘iker’.

1627: *Thomas* Bosnyak/Bosniak de Magyarbél – magyarbéli Bosnyák *Tamás* (Soós).

Megjegyzés: A Bosnyák család genealógiája szerint ő a II. Tamás keresztnévet viselte. Fülkei főkapitány volt.

Irodalom: [Soós]

VINCE: m, (latin) Vicentius.

VINCE < (latin) *vincens* ‘győző, aki győz’.

1428: Szunyog-i Miklós fia Demeter fia *Vince* (Bakács, Bártfai). **1428:** Szunyogi Demeter fia *Vince* (Bakács, Bártfai).

Megjegyzés: A Szunyoghy családra vonatkozóan vö. a **SZÚNYOG** hely- és személy-név-cikkeket.

A mai Mende a török hódoltság idején (1526-1686)

Az eddigiek szerkesztésekor a névtárkészítés szabályait tartottuk szem előtt. Ebben a fejezetben röviden áttekintjük a mai Mende török hódoltság korabeli településrészeit, amelyeket faluként vagy pusztaként nevesítettek a dokumentumok. A fejezet struktúrája alkalmazkodik a körülményekhez: már nem a helynevek eredetére, jelentésére helyeződik a hangsúly, hanem az azonosíthatósági szempontokra. Az áttekinthetőség érdekében az egyes tényezőket táblázatokba foglalva mutatjuk be. A szerkesztés során főként az irodalomjegyzék KN1 és KN2 adataira támaszkodunk.

Törökkori helynevek beazonosítása

A mai Mende törökkori helynevei abc-sorrendben a következők:

Alsóapáti puszta, Bátháza(?), Bilje falu, Büd (Büdi) puszta, Felsőapáti falu, Mende falu (Minde puszta), Szentistván puszta és végül Szentiván puszta(?).

Kétes helynevek

Közülük öt, nevezetesen: Felsőapáti falu, Alsóapáti puszta, Bátháza, Büd (Büdi) puszta és Szentiván puszta földrajzi fekvése vita tárgyát képezi, mert pontos elhelyezkedésükhöz nem áll elegendő adat a rendelkezésünkre.

1. Kezdjük a két Apáti nevű helységgel. Ha igaz, hogy **Alsó-** és **Felsőapáti** a pannonhalmi apátság Apáti nevű birtokával azonos, akkor földrajzi fekvésüket az Oszlár – Péteri – Bille háromszögben kell meghatározni:

LATINUL	MAGYARUL
1274: ... ab oriente sunt due mete, quarum altera separat terras Becha et Prich filiorum Georgii; inde uergit ad terras Johannis filii Yllw, in qua terra transit stratam publicam, et ascendit in ualle inter duos montes, ibi peruenit a plaga meridionali ad terras abbatis de Pancutha nomine Wry; deinde peruenit hereditariam terram Oltumani supradicti; ex parte autem occidentalis plage separat terra abbatis sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ...	1274: ... kelet felől két határjel van, melyek közül az egyik György fiainak, Bechanak és Prichnek a földjeit választja el, onnan Üllő fiának, Jánosnak a földje felé kanyarodik, amely földet egy országút szel keresztül, és a két hegy között egy völgyben felfelé megy, ahol dél felől a pankotai apát úri nevű földhereditariam terram Oltumani supradicti; jeihez ér; onnan fent említett Oltumanus örökölt földjét éri el; a nyugati égtáj felől pedig Pannónia szent hegyén levő Szent Márton apátjának a földje választja el ...
1306: ... quandam possessionem monasterii sui Apaty uocatam in Comitatu Pestiensi inter Possessiones scilicet filiorum Salanch a parte orientali, Johannis Saap, a meridie, nobilium de Patruy ab occidente, et nobilium de Bylle ad aquilonem existentem...	1306: ... a monostor Apáty nevű egykori birtokát, amely Pest vármegyében tudniillik kelet felől Salánk fiainak, délről Johannes Saap, nyugatról a péteri nemesek és északról a bilbilium de Patruy ab occidente, et nobilium de Bylle ad aquilonem existentem...

Forrás: DL 363, DF 207118

Viszont az említett falu és puszta haszonélvezői tekintetében az 1546-1590 közötti évek-ből fennmaradt török defterek nem tartalmaznak olyan adatokat, amelyek Alsó- és Felsőapátinak az Oszlár—Bille—Péteri háromszögben való elhelyezkedésére utalnának. Ezzel szemben *Oszlár puszta* (1559), *Szentistván puszta* (1559), valamint *Szentjakab puszta* (1546) haszonélvezői Ferhád Valkovár személyében név szerinti egyezést mutatnak (KN2). Az utóbbi három puszta egy tömbben helyezkedett el, és napjainkban is léteznek, bár *Szentjakab puszta* elveszítette nevének „szent” előtagját, „pusztá”-nak minősítését, és *Jakabszállásra* változott.

Ennek ellenére a mintegy évszázaddal korábban datált, 1469-ből származó oklevél (DL 16836) nyomán okkal vélhető, hogy Apáti (Apáthy) Mende határszomszédja volt, ugyanis az okirat az Apátiból való Fábiánt (*Fabianus de Apathy-t*) a többi, szintén Mende szomszédjába való királyi emberrel együtt sorolja fel. Apáti földrajzi fekvésére vonatkozó dilemmát pedig feloldja, ha elfogadjuk, hogy a bencések Apáti nevű egykori birtoka, valamint Alsó- és Felsőapáti csak részben feleltethető meg egymásnak: a) az egykori Bille északon sokkal nagyobb területet foglalt magában, kiterjedése elért Sápig, továbbá északon felnyúlt Dusnokig, annak határszomszédja volt, valamint b) Alsó- és Felsőapáti a mai Mende dél-délkeleti, illetve a délre levő határközségek északi sávrészében helyezkedhetett el.

2. Egy 1641-ben Fülek várában tartott sedrián (vármegyei bírósági kihallgatáson) merült fel **Bátháza** neve, amelyet a jegyzőkönyv Szentistván birtokkal azonosított. A birtok a nevet Báth Gergelyről kapta. Viszont a meghallgatott tanúk adácsiak (Heves vm.) és fajsziak (Bács-Kiskun vm.). A jegyzőkönyvi adatokból és a körülményekből okkal vélelmezhető, hogy Bátháza birtok és a mai Mende részét képező Szentistván puszta – bár a közzétett kivonat (Borosy 1998: 36-37) ennek ellenkezőjét sugallja – nem feleltethetők meg egymásnak.

3. Hasonlóképpen nehéz eligazodni **Büd** (*Büdi*) **pusztával** kapcsolatban. Az oklevelekben említett Büd és Bugyi helységek sokszor megfeleltethetők egymásnak. Emiatt 1546-ban a pusztának Bugyi faluként vagy annak részeként történő azonossága nem zárható ki teljesen. Ezt a véleményt támasztja alá, hogy a defterek szerint a két helység haszonélvezőjének *Haszán bin Ahmed* számított. Egyes oklevelek, valamint az 1546. évi defter nyomán mégis indokolt lehet a feltételezés, ha Büdöt Bille körül vagy a mai Mende egykori nevesített részeként keressük.

4. A következő kétes helység **Szentiván puszta**, mely földrajzi fekvésének a megállapítása szintén nehézségekbe ütközik. Büdhöz hasonlóan Pest vármegye több települése viselte a Szentiván puszta nevet. Közülük kiválasztani, hogy a későbbi századokban melyik melyikkel feleltethető meg, néhány esetet kivéve teljes bizonyossággal nem vagyunk képesek. Egyes adatok mégis azt sejtetik, mintha köze lenne Bille faluhoz vagy Szentistván pusztához: akár előzményként, akár területrészükként, akár névelírásként. Ezért Billéhez kapcsolódóan az oklevelekben említett Szentiván név függőben marad, Szentistván puszta esetében viszont megfontolandó. (*Szentistván puszta* patrocíniummá, templomos helyévé válása oka fogottá tehetette Szentiván puszta helynév megtartását. Magyarán: a templom titulusára/patrónusára tekintettel helynévátalakítás történhetett.)

Mende és Bille falvak

A biztos helységnevekre áttérve: a török korban Mende (Minde) és Bille (Bilje) két különálló falunak minősült. A gazdálkodás, a birtokosok, a lakosság, továbbá a haszonélvezők tekintetében eltérnek egymástól. Kik voltak ők?

Török haszonélvezők

A két falu török haszonélvezőire vonatkozóan csak részleges adatok állnak rendelkezésünkre, azok is az 1500-as évek megszállás utáni évtizedeiből.

Mende haszonélvezőiként az egyes defterek a következő személyeket nevezik meg:

ÉVSZÁM	HASZONÉLVEZŐ	JÖVEDELEM (AKCSE)
1546	Turgud ziámet-birtokos	2000
1559	Turgud ziámet-birtokos	980
1562	Hüszrev Efszáni ziámet-birtokos	1855
1580	Ferhád Hadzsi tímár-birtokos	2000
1590	n. a.	2000

Megjegyzés: ziámet-birtokosnak minősült az, akinek éves jövedelme 20 000-100 000 akcse közé esett; a tímárbirtokos éves jövedelme nem érte el a 20 000 akcsét. 1 magyar forint = 50 akcse.

Bille esetében szintén csak az 1546., az 1559., az 1562., az 1580. és az 1590. évre vonatkozóan rendelkezünk érdemi török adatokkal:

Évszám	Birtok neve	Jövedelem (akcse)	Birtokos/Haszonélvező
1546	Bilje	2968	Haszán tímár-birtokos
1559	Bilje	1740	Musztafa bin Dzsáfer tímár-birtokos
1562	Bilje	2439	Inehán Boszna tímár-birtokos
1580	Bilje	1820/2000	Mehmet kethüdá ziámet-birtokos
1590	Bilje	2000	?

Jobbágys, adófizetők (ráják)

A KN1 megismertet bennünket Bille (195. Bilje néven) és Mende (151. Mende néven) földművelőivel, adófizetőivel is. A kimutatás szerint Billén Musztafa bin Hizir tímár-birtokán az 1559. évi összeíráskor a következő személyek bizonyultak magyar nemzetiségűeknek:

Név	Családi állapot	Egykori lakhely	Mai helynév	Egyéb adat
Új Anbrus [Ambrus]	nős	Csaba falu	Rákoscsaba	
Új Petre [Péter]	nős	Gyömri	Gyömrő	80 juha van
Új Imre	nőtlen	n. a.	n. a.	Új Péter fia
Új Balázs	nős	Pécel	Pécel	
Kovács Filip [Fülöp]	nős	Gyömri	Gyömrő	

Név	Családi állapot	Egykori lakhely	Mai helynév	Egyéb adat
Pálfi István	nős	Uri	Úri	
Tód [Tót] Jakab	nős	n. a.	n. a.	meghalt
Somogyi János	nős	n. a.	n. a.	meghalt
Orbán diák	nős	n. a.	n. a.	meghalt
Ferenc	nőtlen/ nős	Csaba falu	Rákoscsuba	Orbán diák fia
Szalai Bálint [Bálint]	nős	n. a.	n. a.	meghalt
Gergel [Gergely]	nőtlen	n. a.	n. a.	meghalt, Szalai Bálint fia
János	nőtlen	n. a.	n. a.	meghalt, Gergely testvére
Nagy Zsigmon [Zsigmond]	nős	Csaba falu	Rákoscsuba	
Lőrinc	nőtlen	n. a.	n. a.	Nagy Zsigmond fia
Nagy Boldizsár	nős	Csaba falu	Rákoscsuba	
Francas Mihál [Mihály]	nős	Uri	Úri	
Máté	nőtlen	n. a.	n. a.	Francas Mihály fia
Nagy István	nős	n. a.	n. a.	meghalt
Ferenc	nőtlen	n. a.	n. a.	meghalt, Nagy István testvére
Imre	nős	n. a.	n. a.	meghalt, Ferenc testvére

Az 1559. évi defter szerint *Mende* Turgud aga ziámet-birtoka volt, a magyar alattvalók (jobbágyok) pedig a következők:

Név	Családi állapot	Egykori lakhely	Mai helynév	Egyéb adat
Cse [Cseh] János	nős	n. a.	n. a.	meghalt
András	nős	n. a.	n. a.	Cse János fia
Éliás Alberd [Albert]	nős	n. a.	n. a.	n. a.
Bandara* Jakab	nős	n. a.	n. a.	n. a.
Éliás Dimitri [Demeter]	nős	n. a.	n. a.	125 juha van
Mihál [Mihály]	nőtlen	n. a.	n. a.	Éliás Dimitri fia
Becci Gergel [Gergely]	nős	n. a.	n. a.	meghalt
Nagy Borbás	nős	n. a.	n. a.	n. a.
Antal	nőtlen	n. a.	n. a.	Nagy Borbás fia
Bodor Petre [Péter]	nős	n. a.	n. a.	n. a.

Magyar birtokosok

A hódoltság idején kétféle nyilvántartás érvényesült: török és magyar. A párhuzamos nyilvántartási rend arra mutat rá, hogy az egyes helységekben kettős jövedelemtermelő birtokos réteg alakult ki: a török és a magyar. A magyar birtokosok a királytól *adományként* és örök birtoklásra kapták a földjeiket, amelyek addig lehettek az övék, amíg az utódjaik ki nem haltak (magvaszakadás), vagy egyéb okok miatt az adomány vissza nem szállt a királyra. A visszaszállt birtokokat a király nem hagyta „parlagon” heverni, hanem – hűségükre tekintettel vagy más indokok alapján – újabb birtokosokat jutalmazott velük. Egy-egy birtokadományozás/birtokszerzés a következő főbb fázisokon ment keresztül: adományozási szándék – adományozás – határjárás/ellentmondás-vizsgálat – beiktatás – a beiktatásról jelentés a királynak (adományozónak). *Mende* ismert magyar birtokosai a török korban:

Év	Birtok neve	Birtokos	Megjegyzés
1531	Mende	I. János király	csere fejében visszaszállt
?	Mende	Zeuwch [Szőcs] András	?
1561	Mende	Mátyus Demeter és Péczely László	királyi adományozás
?	Mende	Toldiak	? (1580-ban a Dorogfiak tiltakoznak Mende eladása ellen)
?	Mende	Bori Pál és Versegdi László	királyi adományozás?
1627	Mende	Bosnyák II. Tamás füleki kapitány (1580-1634)	nádori adományozás
1635	Mende	Balassa Imréné sz.: Bosnyák Judit (1611-1686)	öröklés (divízió)
1687	Mende	Koháry II. István (1649-1731)	öröklés, Koháry I. Istvánné sz. Balassa Judit (?-1684) fia

Hasonlóan csak részben ismertek *Bille* török kori magyar birtokosai:

Évszám	Birtok neve	Birtokos/Haszonélvező
?	Býllie	Byllie-i János
?	Bille?/Billeye?	Bothy Zunyoghy István
?	Billye (?)	Bothi Zunyoghy István fia János (apai örökség)
1568	Býllie	Zabary Péter és Andreffy János
1586	Billeye(?)	Bothi Zunyoghy István fia János apai örökölt birtokának átruházása testvéreire, Ferencre és Annára, Rabi Andrásnéra
1627	Bille	Bosnyák II. Tamás
1635	Bille	Balassa Imréné sz. Bosnyák Judit
1687	Bille	Koháry család (Koháry II. István)

Az adatok szerint Mende és Bille az 1627. évi adományozás révén egy kézbe, Bosnyák II. Tamás füleki főkapitány birtokába került. Ettől kezdve a két helység sorsa Bosnyák Tamás örököseitől függött.

Külön utat járt be **Szentistván puszta**, amely az 1559. évi összeíráskor *Szentiván puszta* néven került bejegyzésre (vö. 226. *Szentiván puszta* néven). Haszonélvezőjét a KN1 nem nevezte meg. Nem voltak saját rájái (rája = adófizető alattvaló). A pusztát Csaba rájái művelték. 1627-ben ez is Bosnyák II. Tamás birtoka lett, tőle 1635-ben a lánya, Bosnyák Judit (Balassa Imréné) örökölte, 1687-től pedig unokája, Koháry II. István birtokolta.

*

Bille falu és Mende falu minden bizonnyal 1594 után néptelenedett el teljesen, és lett pusztává. (Szentistván puszta korábban is pusztának számított.) 1659-től megelevenedtek a puszták: a környékeliek, nagyrészt a szecsőiek és a gyömrőiek engedély nélkül, a század végén pedig – a birtokosok engedélyével vagy anélkül – a sülyiek és az úriak dolgoztak a földeken (MNL OL E 156-a-069-040).

*

Egyes adatokból arra lehet következtetni, hogy a három puszta közül a XVII. század végén elsőként Billén jelentek meg újra lakók. Mende pusztán csak a XVIII. század 20-as éveitől – a birtokos telepítési kedvezményeinek hatására – kezdtek az emberek letelepedni. Szentistván puszta tanyás jelleget öltve még később népesült be.

Áttekintő táblázatok

A fejezetrészek lezárásaként és az áttekinthetőség érdekében a korábban feltüntetett birtokosokat és családtagjaikat időrendi sorrendbe szedtük. Az egyes falvakat egyidejűleg többen birtokolták. Ez a tény a rendelkezésre álló adatokból csupán vélelmezhető. Az évszámok mindössze arra utalnak, hogy adott évben melyik birtokos nevét (és ügyét) rögzítették az oklevelek.

1. táblázat

Áttekintő táblázat – Bille beazonosított magyar birtokosai

Évszám	Birtok neve	Birtokos/Haszonélvező
1306 előtt	Bylle	Bille-i nemesek
1318	Bylle	Emse fia Miklós fia János, Simon fia Péter és István
1330	Byllie	Bille-i Simon fiai Péter és Olulyus
1351 előtt	Belye	Kozma fiai László és Miklós
1351	Belye	Gomba-i Herbord fia Nempze Miklós
1355	Byllye	Bille-i Perizlaus, Dragwyn, Finta, Barnabás, György, László
1356	Bilye	Bille-i Kozma fia Miklós
1373	Bolýa [Belya?]	Bille-i Kozma fia Miklós
1401	Belye	Bille-i János
1420	Bylye	Bille-i János és Lőrinc
1422	Bylye	Bille-i Lőrinc
1426	Bille	Bille-i Lőrinc, Bille-i János, Bille-i Miklós
1428	Bilye, Bille	Bille-i Miklós fia János, Bilye-i János fia Lőrinc
1428	Billye	Szunyog-i Demeter fiai: Bálint, Vince, Mihály, Albert
1431	Billye	Bille-i Kelemen fiai: Pál, Balázs, Benedek
1437	Billye	Bille-i Lőrinc
1523	Belye	Nagh Albert
1568 előtt	Byllie	Bille-i János
1568	Byllie	Zabary Péter és Andreffy János
?	Billye?	Bothi Zunyoghy István
1586 előtt	Billye?	Bothi Zunyoghy István fia János
1586	Billye?	Bothi Zunyoghy István fia János testvérei: Ferenc és Anna (Rabi András-né)
1627	Bille	Bosnyák II. Tamás
1635	Bille	Balassa Imréné sz. Bosnyák Judit
1687-től	Bille	Koháry II. István

Megjegyzés: A török haszonélvezőket vö. az előző fejezetben.

2. táblázat

Áttekintő táblázat – Mende beazonosított magyar birtokosai

Év	Birtok neve	Birtokos	Megjegyzés
1321	Menda	Finta filius Samel nobilis de Menda	származási hely?
1324	Mende	Phyntha filius Samuelis fidelis noster de Mende	származási hely?
1329-1330	Menda	comes Fyntha de Menda	származási hely?
1391	Mende	Benedictus de Mende	származási hely
?	Mende	Nyárasapáthy Sebestyén(?)	szerzett birtok(?)
1411?	Mende	Nyárasapáthy Sebestyén fia Miklós	örökölt birtok
?	Mende	Nyárasapáthy Klára	leánynegyed
1411	Mende	Nyárasapáthy Miklós	örökölt birtok
1434	Mende	Nyárasapáthy László	örökölt birtok
?	Mende	Nyárasapáthy György	örökölt birtok
1480	Mende	Lébi Pál	szerzett birtok?
?	Mende	Nyárasapáthy Klára	örökölt birtok
1505, 1507	Mende	Werbőczy István és fia, Imre	ajándékozás, beiktatás 1523-ban
1531	Mende	I. János király	Werbőczy Istvántól csere fejében
1561 előtt	Mende	Zeuwch [Szőcs] András	?
1561	Mende	Mátyus Demeter és Péczely László	királyi adományozás
?	Mende	Toldiak	? (1580-ban a Dorogfiak tiltakoznak eladása ellen)
1627 előtt	Mende	Bori Pál és Versegdi László	királyi adományozás?
1627	Mende	Bosnyák Tamás füleki kapitány (1580-1634)	nádori adományozás
1635	Mende	Balassa Imréné sz.: Bosnyák Judit (1611-1686)	öröklés
1687	Mende	Koháry II. István (1649-1731)	öröklés

Megjegyzés: A török hasznélvezőket vö. az előző fejezetben.

Impresszum:

Mendei névtár – Hely- és személynevek a kezdetektől 1700-ig

Kiadja: Mende Község Önkormányzata, 2235 Mende, Fő utca 14.

A kiadásért felel: Kaszanyi József polgármester

Összeállította, átírta és fordította: Balogh Gábor helytörténeti kutató

Nyomdai előkészítés és kivitelezés: SK. Marketing Kft. 2230 Gyömrő, Eskü utca 15/a.

FŐBB BIRTOKOSOK ROKONSÁGI HÁLÓJA

Mende birtokosait a genealógiai táblázatokban zöld színnel jelöltük. A sárga szín érdekelt-séget (érintettséget) fejez ki.

A Mende-i (tótul: Menda-i) megkülönböztető nevet viselő család

A1. N.

B1. Sámuel/Sámel

C1. Finta/Phynta (1321, 1324, 1329, 1330)

C2. István (1324)

B2. Dániel

C1. Kisnek mondott Fyntha (1330)

(...)

N1. Benedek (1391)

N1. – ismeretlen felmenők utódja

Forrás/Irodalom: DL 42503, DL 61173, DL 73080, DL 95274, DL 104836, DF 254600, DF 254601, DF 271947

Billei nemesi családok

I. Bille-i nevű birtokos család

A1. N.

B1. Simon

C1. Péter (1318, 1320)

C2. Olulyus (1318)

C3. István (1318)

Emse család

rokonai

(DL 40381)

(...)

II. Bille-i nevű birtokos család

A1. N.

B1. Kozma

C1. László (1351)

C2. Miklós (1351, 1356)

(...)

(...)

III. A Bille-i Emse család**A1. N.****B1. Emse****C1. Miklós****D1. János** (1318)**D2. Miklós****E1. János** (1401, 1420, 1426)**F1. Lőrinc** (1420, 1422, 1426, 1428, 1437)**F2. N.****G1. János** (1468, 1469, 1491)**H1. †János** (1568)**G2. Bertalan** (1468)**G3. Antal** (1505, 1512)

(…)

*Forrás/Irodalom: [Bakács, Bártfai]***IV. A Bille-i Szúnyogh család 1428-ban****A1. N.****B1. Szúnyogh Miklós****C1. Demeter****D1. László** (1428)**D2. Bálint** (1428)**D3. Mihály** (1428)**D4. Albert** (1428)

(…)

V. Gombai Nemze/Nemze-nek hívott család**A1. N.****B1. Herbordus de Gumbas****C1. Nicolaus dictus Nempze/ Nempze-nek mondott Miklós** (1344, 1350, 1351, 1359)**D1. László [sigeri]** (1390)**C2. János** (1344, 1350, 1353, 1359)**C3. László** (1344, 1350, 1359)**D1. János** (1390)**D2. István** (1403)**E1. Gomba-i Nemze György** (1437, 1446, 1453, 1455?, 1458?, 1468)**E2. Péter**² (1473, 1476)**C4. Herbordus** (1344, 1350, 1359)

(…)

Megjegyzés: Adathiány miatt nem soroltam a *Nemze* családba:

- a) Gombai István nevű birtokost (1468),
- b) Gombai György nevű birtokost (1565) és lányait
 - a. Margitot (1565), valamint
 - b. Erzsébetet (1570, 1595).

*Forrás/Irodalom: [Bakács, Bártfai]*² Péter, aki Gomba-i Nemze István fia, Pécel-i Benedek unokája (1473).

VI. Az 1355. évi végrendeletben billei örökösökként nevesített Pécel-i család és rokonsága
frater consobrinus: anyai unokatestvér = az anya fiú- vagy lánytestvérétől származó gyerek
frater patrueilis: apai unokatestvér = az apa fiú- vagy lánytestvérétől származó gyerek

I. A1. N.	I. A1. Harcha Benedek Berzel-i ispán
B1. [Péceli] Péter férj, végrendelkező C1. †Pál 1355 előtt	B1. Margareta = Margit feleség B2. Erzsébet ← [Péceli] Jakab fia Pál özvegye
B2. Pe(t)rizlaus C1. Benedek anyai unokatestvér C2. Miklós anyai unokatestvér C3. Pisty (dictus) Péter anyai unokatestvér	C1. Péter tárnokmester C2. Katus
B3. Dragwyn ~ Dingen(?) C1. Barrabás anyai unokatestvér C2. Dénes anyai unokatestvér	
B4. Fynta Cn. ?	
B5. Barrabás Cn. ?	
B6. György C1. Uyteh anyai unokatestvér C2. Barrabás anyai unokatestvér C3. János	
B7. László Cn. ?	
B8. Benedek, Vanyarc-i Henrik fia Cn. ?	

Rokonság

II. A2. [Pécel-i] Iwan/Iván	
B1. András, királyi ajtónálló	apai unokatestvér, 1388-ban fő- és jószágvesztésre ítélték
B2. János	apai unokatestvér
B3. Antal	apai unokatestvér, 1388-ban fő- és jószágvesztésre ítélték
III. A3. N	
B1. János	apai unokatestvér

A zöld színnel sátoírozott nevek az 1355. évi végrendelet szerint Bille-i (=Billén lakó) testvérek.
Cn: ? jelölés: rokoni *alág* ismeretlen nevű és számú gyermekkel/unokatestvérel.
Petrizlaus Pécel-i Iván rokona. A Pécel-i családnak ez az ága rokoni viszonyban állt a horvát Nelepics (Neliptius/Nelipić) családdal, vö. Bártfai.
Forrás: 1355. 11. 30. – DL 4562; 1360. 06. 13. – DL 75368; 1364. – DL 5997; DL 6075; 1372. – DL 17108

A Gých-i/Gic-i és Bana-i család
A Gých-i/Guechy-i/Gic-i nevű család (részlet)
A1. N.

B1. Sándor (1244) C1. Márton (†1244) C2. Péter C3. Miklós	
B2. Mór/ic/ C1. Bertalan (†1244)	
A2. Kornél (Cornelus/Cornelius) ispán B1. Detha (1244) Cn. ? B2. Gergely (1244) C1. István (†1306 előtt) ==> m. Bana-i család (Pendyth) D1. Miklós (†1306 előtt) D2. Tamás (†1306 előtt) C2. Máté (†1299) ==> m. /Pousa de Peech/ Pécs-i Pósa család (Katherina/Katalin)	
(...)	
Forrás/Irodalom: DF 207941, DF 207121, [MS I:456-457. PRT II: (84), (88), (91), (142)]	

A Bana-i nevű család

A1. N.	
B1. Pál C1. Pendyth (1306) <== m. Gých-i család (István) C2. Miklós (1336) D1. György (1336) D2. Lőrinc	
B2. Dénes C1. Fekete (Niger) dictus Dénes (1336) Cn.	
(...)	
Forrás/Irodalom: DL 285, DL 42158, DL 98519, DF 207118, [PRT II., Nagy I. IV: 386-387.]	

Nyárasapáthy család

A család vázlata

A1. Miklós kun főúr (= Treutel Miklós?)

B1. Nyárasapáthy Sebestyén (1376 előtt)

C1. Miklós (1376)

D1. Sebestyén (†1411 előtt)

E1. Miklós (1434)

F1. László (1434, 1456) ==> m. Erzsébet (1451)

G1. Gergely (1466)

G2. György (1469) ==> m. Margit

H1. Klára (1470, 1505-1507, 1523) <== m.

Kusalyi Jakcs család (János † 1504 előtt)

F2. Katalin (1467) <== m. Kaza-i Kakas Miklós felesége/özvegye

F3. István (1434)

E2. Klára (†1411 előtt) <== m. Jakobus Capitan dictus de Solumucha

F1. András (1411)

F2. Katalin (1411)

E3. György (1448)

(...)

Forrás/Irodalom: DL 16836, DL 30348, DL 70787, DL 90103.

Mendével kapcsolatos öröklési rend

Nyárasapáthy Klára (1411 előtt)

Nyárasapáthy András és Katalin (1411)

Nyárasapáthy Miklós (1411)

Nyárasapáthy László (1456)

Nyárasapáthy Gergely (1466)

Nyárasapáthy György (1469)

Nyárasapáthy Klára (1504, 1507)

Werbőczy István és fia, Imre
(beiktatás 1523)

Forrás/Irodalom: DL 16836, DL 30348, DL 70787, [Bakács, Bártfai Szabó]

A Kusaly Jakcs/Jakcsy és a Maróthy család genealógiája

I. A Kusaly Jakcs család

- **A1. Adony** de genere Gútkeled;
 - **B1. Ivánka** (1275-1321)
 - **C1. kusalyi Tamás**
 - **D1. kusalyi Jakcs** (1351-1380)
 - **E1. kusalyi Jakcs István** (1354-1418)
 - **F1. Jakcs Mihály** (1406-1451)
 - **G1. Jakcs Katalin m.** <== losonczy **Dezsőffy** László;
 - **H1. Dezsőffy Zsófia m.** <== Zoby Mihály;
 - **G2. Jakcs Zsófia** (1455) m. <== Imreffy György; <== Imreffy család
 - **F2. Jakcs Orsolya m.** <== báró **Maróthy János m.** <== **Maróthy család**

II. A Maróthy család

- **A1. Mihály** de genere Gútkeled
 - **B1. Mihály** (1263)
 - **C1. Maróthy István** (1275-1298)
 - **D1. Maróthy János** (1353-1364)
 - **E1. báró Maróthy János** (1391-1434) m. ==> kusalyi **Jakcs Orsolya**; ==> **Jakcs család**
 - **F1. Maróthy Anna** (1437, 1446) m. <== **Cháky** Ferencz; <== **Csáky család**
 - **F2. báró Maróthy László** (1414-1447) m. ==> **Schaunberg** Erzsébet.

Forrás: <http://olypen.com/zob/genealogy/Zob-tree>

A Bosnyák család genealógiája 1700 előtt

- A1. Bertalan** (1310-1367)
 - B1. Tamás** (1380)
 - C1. Lajos** (1422-1469)
 - D1. János** (1469)
 - F1. András** (1526)
 - G1. Ferenc** (1540)
 - H1. I. Tamás** ==> m. **Kenderessy Mária**
 - I1. II. Tamás** (1565?-1634) ==> m. **Zádory Katalin**
 - J1. Zsófia** (†1644) <== m. **Wesselényi Ferenc**
 - J2. Katalin** <== m. **Perényi Ferenc**
 - J3. Judit** (†1686) <== m. **Balassa Imre**
 - J4. István** (†1644) veszprémi püspök
 - I2. Brigitta** <== m. **Tersztyánszky Gáspár**
 - H2. Ambrus** (1559) ==> m. **Patvaróczy Anna**

Forrás: Nagy I.

A Koháry család genealógiája 1700 előtt

- A1. Imre** (1560) ==> m. **Jákóffy Katalin**
 - B1. Péter** (1593-1629) ==> m. **Kazy Borbála**
 - C1. I. István** (†1664) ==> m1. ==> m2. **1. Balassa Judit**
 - 2. Újfalussy Éva**
 - D1. II. István** (†1731)
 - D2. Farkas** (†1704) ==> m. **Rechberg Mária-Luiza**
 - E1. György** (†1716)
 - E2. II. János** (†1717)
 - E3. András** (†1757) ==> m. **Thavonath Mária**
 - E4. I. Ignác** (†1719)
 - E5. Borbála** <== m. **Keglevich Károly**
 - E6. Éva** <== m. **Eszterházy Antal**
 - E7. Judit** <== m. **Barkóczy György**
 - E8. Zsófia** <== m. **Berényi Ádám**
 - D3. Gábor** ferences barát
 - D4. I. János** (†1696) ==> m. **Jakussith Polixena**
 - D5. Imre** (†1685)
 - C2. Magdolna** <== m. **Baranyai Tamás**
 - C3. Katalin**

Forrás: Nagy I.

Mende és környékének jelentősebb birtokosai
az 1700-as években